Bat. Gen.
XXII
308

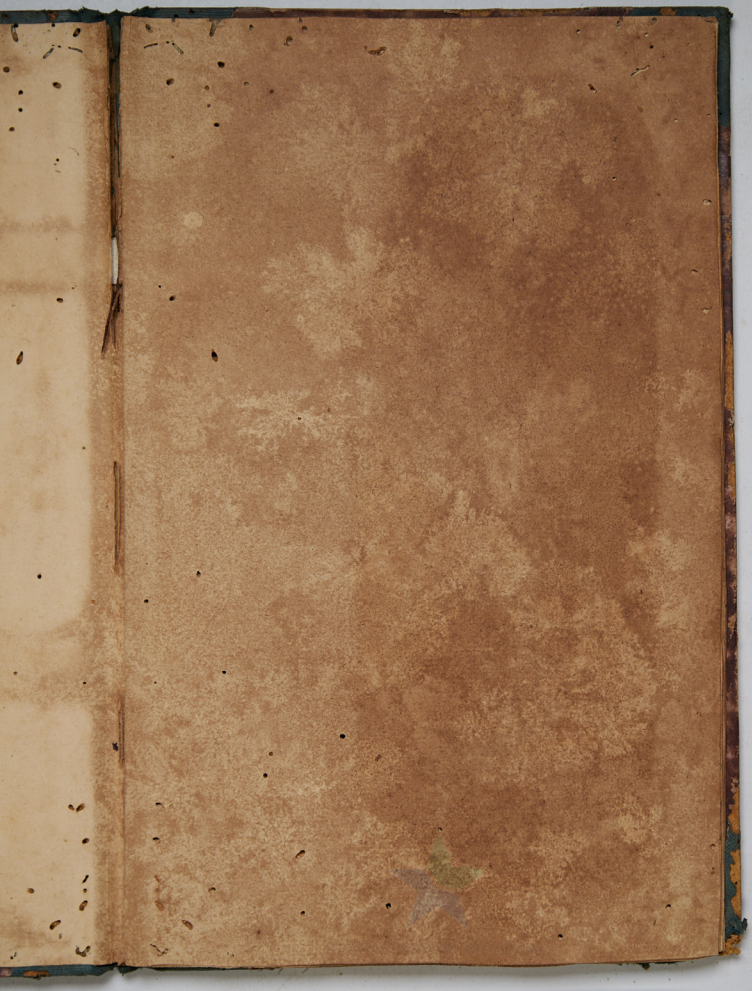

XXII 308

BESCHRIJVING

der

KOLONIËN

EN

GESCHIEDENIS

VAN HARE

ONTDEKKING EN ONTWIKKELING

VOORNAMELIJK DIE VAN DE

NEDERLANDSCHE.

door

L. MULDER,

Luitenant der Infanterie aan de Kon. Milit. Acad. te Breda.

MET 3 KAARTJES.

AMSTERDAM,

WEYTINGH & VAN DER HAART.

1854.

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.E.N.W.

Item 18 - 0710 2093 11

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

Tanggal : 6 Maret 2012
No. Induk : 19884/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID : 0010- 4295 3660
Beli / Hadiah : Ex. Museum

BES

Geschieden

VOOR

Koloniën of
buiten zijn gro
gen, en die bev
van het land,
nakomelingen v
tot tijd naar d
te vinden dan
en verdediging
De staat, well
king tot haar,
Naar haar do
scheiden in vier
1. Landbouw
den, die de woe
in onzen tijd v
2. Plantaadje
aangekweekt w
woonlijk slaven
taadjes naar he
3. Mijn-kolon
metalen en ges
Australië.
4. Handel-kol
tuur- en kunst-
invoeren van w
het slechts han
of aangevoerde
moederland gev

BESCHRIJVING DER KOLONIËN

EN

Geschiedenis van hare ontdekking en ontwikkeling,

voornamelijk die van de Nederlandsche.

Koloniën of volkplantingen zijn bezittingen van eenen staat buiten zijn grondgebied, gewoonlijk in andere werelddeelen gelegen, en die bevolkt zijn, hetzij met de oorspronkelijke bewoners van het land, die tot onderwerping gebragt zijn, hetzij met de nakomelingen van de eerste volkplanters en dezulken die van tijd tot tijd naar de volkplanting trekken, om daar een beter bestaan te vinden dan in hun vaderland, of door de regering tot bestuur en verdediging derwaarts gezonden worden.

De staat, welke bezitter is van eene kolonie, wordt, met betrekking tot haar, het moederland genoemd.

Naar haar doel en hare inrigting worden de koloniën onderscheiden in vier soorten:

1. Landbouw-koloniën, welke door landverhuizers gevormd worden, die de woeste gronden ontginnen en bebouwen, zoo als, b. v. in onzen tijd veel in Amerika en Australië geschiedt.

2. Plantaadje-koloniën, waar enkele bepaalde voortbrengselen aangekweekt worden, b. v. suiker, koffij, katoen, enz., waar gewoonlijk slaven het werk verrigten, terwijl de vruchten der plantaadjes naar het moederland gezonden worden.

3. Mijn-koloniën, die gesticht worden tot het graven naar metalen en gesteenten, als b. v. tegenwoordig in Californië en Australië.

4. Handel-koloniën, die ten doel hebben het inkoopen der natuur- en kunst-voortbrengselen van de inboorlingen, en het invoeren van waren uit het moederland. In den beginne waren het slechts handelskantoren en stapelplaatsen, waar de ingekochte of aangevoerde goederen bewaard werden, totdat zij naar het moederland gevoerd, of aan de Inlanders afgeleverd werden. Lang-

ONAL RI.
12
SEUM/12
35 3660

zamerhand echter werd het afgestane of in bezit genomen grondgebied, door verovering als anderszins, uitgebreid, en werden de oorspronkelijke bewoners tot onderwerping gebragt, zonder dat daarom het doel van de volkplanting veranderde. De kolonisten, dan beheerschers geworden, zijn soms magtig genoeg, om zich van het moederland af te scheuren, en een afzonderlijk volk te vormen.

Het is ons doel in deze schets een overzigt te geven van de koloniën der verschillende Europesche staten, en het ontstaan van de eerste en de voornaamste koloniën, door Europeanen en vooral door Nederlanders, in de andere werelddeelen gesticht. Hiermede hangt noodwendig zamen eene korte geschiedenis van de voornaamste ontdekkingsreizen, welke wij door eenige opmerkingen zullen doen voorafgaan, nopens de kennis van de aarde in vroegere eeuwen.

Toen de middelen van verkeer nog hoogst gebrekkig waren, het kompas nog niet was uitgevonden, om in onbekende streken een wegwijzer te zijn, de barbaarschheid het reizen buiten de bekende grenzen dubbel gevaarlijk maakte, de vooroordeelen zich er meermalen tegen verzetteden, en de sterrekunde nog geene vaste en goede bepalingen had gegeven, omtrent de gedaante van de aarde, werd ieder volk ten naastenbij beperkt tot de, trouwens ook nog zeer onvolledige, kennis van zijn eigen gebied. Alleen de zeevarende natiën, die hunnen handel zochten uit te breiden, en door het welgelukken van menige poging stouter en stouter werden, maakten hierop eene uitzondering. De oude volken hadden dus over het algemeen slechts gebrekkige denkbeelden van de geographie. Meestal, en dat was ook zeer natuurlijk, verbeeldden zij zich, dat de aarde eene groote schijf was, die als het ware dreef in den Oceaan, welke geene grenzen had. Zóó beschreef bijv. de beroemde Grieksche dichter Homerus, die bijna 3000 jaar geleden leefde, de gedaante van de wereld. Hij plaatste een van de bergen van zijn vaderland, den Olympus, in het middelpunt van die schijf en beschreef die, als de verblijfplaats der goden en godinnen, die door de Gricken werden aangebeden.

De Phenicièrs, de stoutste zeevaarders der oudheid, die aan de Oostkust der Middellandsche zee woonden, strekten hunne togten niet alleen langs de kusten van die zee uit, waar zij verscheidene volkplantingen stichtten, maar zij waagden zich door de straat van Gibraltar, haalden tin uit Engeland, en barnsteen uit de Oostzee, ja zelfs vonden zij, 600 jaren voor Christus, den weg zuidwaarts om Afrika heen, welke evenwel later weder verloren ging, daar zij in het belang van hunnen handel hunne ontdekkingen geheim hielden.

Naarmate het menschdom zich uitbreidde, nam natuurlijkerwijze ook de kennis van den aardbol toe, en ten tijde van Christus geboorte was men bekend met het grootste gedeelte van Europa, hoewel dan maar oppervlakkig; van Afrika kende men Egypte en de verdere kustlanden van de Middellandsche zee; terwijl men in Azië over den Indus en tot in het oostelijk schiereiland was doorgedrongen. Van al wat daar buiten lag, bijv. van het tegenwoordige Denemarken, Zweden, Polen, enz.; van Indië, van de binnenlanden van Afrika, had men maar zeer duistere begrippen, en verhaalde men allerlei wonderen en ongerijmdheden. Van Amerika en Australië was volstrekt niets bekend.

De geschiedenis leert ons hoe het uitgestrekte Romeinsche rijk door barbaarsche volken verwoest werd, die uit het noorden en oosten kwamen; zij verspreidden echter weinig licht over de landen, die zij verlaten hadden, maar omtrent 1000 jaren na Christus waren vooral de togten van de Noormannen merkwaardig. Deze wakkere zeevaarders waagden het, met hunne gebrekkige schepen de onbekende zeeën van het Noorden te doorkruisen. Zij bezochten Ierland, IJsland, Groenland, ja zelfs is het bewezen, dat zij verscheidene togten gedaan hebben naar het noorden van Amerika, van welke togten men echter na 1347 geene sporen meer vindt. Amerika bleef dus voor het beschaafde Europa nog ten eenenmale onbekend.

Wat de Noormannen in het Noorden waren, dat waren de Arabieren in het Zuiden en Oosten. Zij veroverden geheel West-Azië tot aan den Indus; hunne kooplieden en zendelingen bezochten China, Ceylon, zelfs Sumatra en Java. In Afrika bemagtigden zij de geheele noordkust, de westkust tot kaap Bojador en de oostkust tot kaap Corriëntes, en hielden de zuidelijker gelegene zeeën voor onbevaarbaar. Men wil dat de Arabieren reeds het kompas gekend hebben; maar zeker is het, dat het gebruik daarvan, omstreeks het jaar 1300, meer algemeen bekend is geworden door Flavio Gioja uit Amalfo in Beneden-Italië. Dit was een groote stap voorwaarts op den weg der scheepvaart en der aardrijkskunde.

De uitbreiding van den handel was altijd de voornaamste aanleiding, tot het doen van ontdekkingsreizen: zoo ontwikkelde, na het einde der kruistogten, de handelsgeest zich meer en meer. Venetië won verbazende schatten door den handel op Indië, van waar de koopwaren door Azië, en later ook door Egypte over land en voornamelijk met kameelen, werden aangevoerd naar de havens van de Middellandsche zee, van waar de Venetiaansche schepen ze kwamen halen, en op de markt van hunne beroemde vaderstad bragten, die weldra de grootste koopstad der wereld werd.

Dit wekte, in het begin der vijftiende eeuw, de Portugezen op tot het zoeken van eenen weg ter zee naar Indië, waardoor zij de koopwaren veel spoediger naar Europa meenden te kunnen voeren, en langs welken zij zeker veilig zouden zijn voor de aanvallen, die de woeste Aziatische volken vaak op de rijk geladene karavanen der kooplieden deden. De pogingen van dit ondernemende volk werden vooral begunstigd door Prins HENDRIK, bijgenoemd Navigator of de zeevaarder, een der zonen van koning JOAN I, die zich bijzonder op de zeevaart- en aardrijkskunde toelegde, en meer dan gewone kennis aan moed, voortvarendheid en volharding paarde. Door alle middelen spoorde hij de bekwaamste Portugesche en vreemde zeevaarders aan, tot het ondernemen van ontdekkingreizen.

Wanneer men bedenkt, dat toenmaals de vaart om Afrika, die nu jaarlijks door zooveel honderde schepen verrigt wordt, ten eenemale onbekend was, hoe zelfs stoute en ervarene zeelieden terugbeefden voor het denkbeeld, zich nog meer zuidelijk te wagen, dan de gevreesde kaap Bojador, wier verschrikkelijke rotsen, door eene woedende zee omgolfd, zich zoo ver in den Oceaan uitstrekten, dat men dat punt voor het uiteinde der bewoonde aarde hield, waar achter zich eene eindelooze zee uitbreidde, welke den rockelooze, die zich daar waagde, aan een wissen dood scheen bloot te stellen, wanneer men daarbij al de vooroordeelen nagaat, die toen heerschende waren, en op de meest ongerijmde begrippen en gebrek aan kennis der natuurwetten steunden, dan kan men zijne bewondering niet onthouden aan die kloeke zeevaarders, die toen als om strijd die ontzettende, onbekende gevaren durfden trotseeren.

Reeds in 1418 rustte HENDRIK Navigator een schip uit, om kaap Bajador voorbij te varen; maar deze en eenige verdere pogingen mislukten, hoewel de eilanden Porto Santo en Madera ontdekt werden, tot eindelijk in 1433 de gevreesde rotspunt omgezeild werd, en de ontdekkingen zich meer en meer zuidelijk langs de kusten van Afrika uitbreidden. Meer dan ooit herleefde nu de hoop, om eenen weg ter zee naar Indië te vinden. BARTHOLOMEUS DIAS, een schrander, ervaren en dapper zeeman hield moedig zuidwaarts aan, en voer in 1486 de zuidpunt van Afrika om; doch toen hij verder oostwaarts wilde stevenen, om den lang gewenschten weg naar Indië te zoeken, weêrhield hem het geweld der stormen, maar vooral het muiten van zijn scheepsvolk, dat ontzet terugdeinsde voor den onbekenden onmetelijken oceaan die zich voor hunne blikken opdeed, beroerd door de hevigste orkanen, die elk oogenblik in de hemelhooge stortzeeën de geteisterde schepen dreigden te verslinden.

Hij keerde dus weder naar Portugal, en gaf aan het nieuw ontdekte voorgebergte, de zuidelijkste spits van Afrika, den naam van Stormkaap; maar de Koning, die nu niet meer aan de verwezenlijking van den algemeenen wensch twijfelde, veranderde dien naam in Kaap de Goede Hoop, welke zij nu nog draagt.

Het duurde evenwel nog elf jaren, namelijk tot 1497, eer de Kaap omzeild werd door den wakkeren Vasco de Gama, die stormen en vooroordeelen trotseerde, langs de Oostkust van Afrika noordwaarts aanhield tot aan de stad Melinda, waarbij hij een Indiaan als stuurman aan boord nam, die hem dwars door de Indische zee naar Calcutta, toenmaals de rijkste en meest handeldrijvende stad van Indië voerde. Nu was de weg gevonden, en volgde de eene uitrusting de andere op, om de magt der Portugezen in Oost Indië te vestigen en uit te breiden; handelstraktaten, werden gesloten, kantoren opgerigt, koloniën aangelegd, en de wereldhandel ging over in hunne handen.

DE ONTDEKKING VAN AMERIKA.

Terwijl de weg ter zee naar Indië door de Portugezen werd gezocht, werd door het naburige Spanje eene ontdekking gedaan, wier gevolgen, om zoo te zeggen, het geheele aanzien der wereld veranderde, die een vierde werelddeel voegde bij de drie tot nu toe bekende — de ontdekking namelijk van Amerika door CHRISTOPHORUS COLUMBUS.

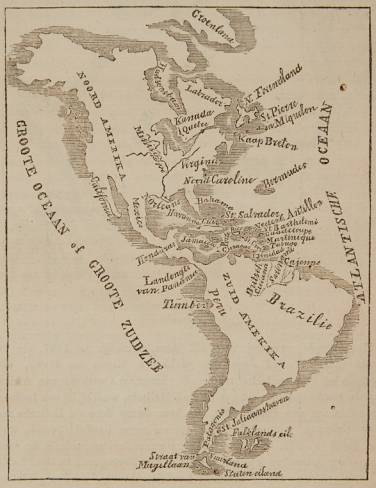

Deze beroemde zeeman was omtrent het jaar 1447 in de republiek Genua geboren, begon, 14 jaren oud, zijne loopbaan ter zee, en bezocht achtereenvolgens de eilanden en kusten, door de Portugezen destijds ontdekt. Allengs ontwikkelde zich bij hem het denkbeeld, dat, dewijl de aarde rond is, men haar zou kunnen om-

zeilen, en dat men dus noodwendig, wanneer men altijd westwaarts aanhield, Indië zou bereiken, waar men tot nu toe slechts door oostwaarts te reizen was aangekomen. Terwijl alles om hem heen bezig was den weg zuidwaarts om Afrika te zoeken, werd zijne overtuiging meer en meer rijp, dat hij door eene reis naar het westen eindelijk aan het uiterste van het nog zeer onvolledig bekende Azië moest aankomen, en hij werd daarin bevestigd, doordien bij westenwind meermalen stukken bewerkt hout, buitengemeen lang riet en ontwortelde boomen, ja zelfs eens twee lijken van een vreemd menschenras op de Azorische eilanden waren komen aandrijven.

Hij wendde zich eerst tot zijne vaderstad Genua, om de noodige ondersteuning; maar hier werden zijne voorstellen als hersenschimmen verworpen. Daarop stelde hij de zaak aan JOAN II, koning van Portugal voor; maar met even weinig gevolg, te meer daar men langzamerhand de verwezenlijking van de omzeiling der zuidspits van *Afrika* naderbij kwam. In het geheim evenwel, zond men een schip uit, dat echter onverrigter zake terugkeerde. Nu wendde zich COLUMBUS tot FERDINAND en ISABELLA, koning en koningin van *Spanje*, terwijl hij zijnen broeder BARTHOLOMEUS naar *Engeland* zond om Koning HENDRIK VII voor zijne plannen te winnen. Doch ook hier wachtte hem dezelfde teleurstelling. Jaren lang moest hij, in wiens brein het stoute plan geboren werd, welks uitvoering later millioenen aan Spanje bezorgen zou, in armoede zijne dagen slijten in eene kleine Spaansche stad, waar hij met het teekenen van kaarten slechts met moeite zijn brood verdiende. En dat alles was voor den grooten man nog niet het grievendste, maar zijne plannen werden onderzocht door eene kommissie van zoogenoemde geleerden, alle geestelijken, die in hun dommen eigenwaan zijn voorstel verwierpen, als strijdig met de wetten der natuur, en met verschillende uitspraken van den bijbel, die zeker nooit verkeerder zijn toegepast dan daar. Zoo verging de kostbare tijd, tot dat eindelijk verschillende omstandigheden zamenliepen, die koningin ISABELLA bewogen voor hare rekening het stoute waagstuk te doen ondernemen. COLUMBUS werd aangesteld tot Opper-Admiraal en Onderkoning over alle zeeën, vaste landen en eilanden, die hij zou ontdekken, met bepaling dat deze waardigheden erfelijk zouden zijn in zijn geslacht, terwijl wijders een tiende van de voordeelen aan hem of zijne erfgenamen zou komen.

Den 3 Augustus 1492 verliet hij de haven van Palos met drie kleine, gebrekkige schepen, te zamen met 90 koppen bemand, om den stoutsten togt te ondernemen, dien de wereld ooit gezien had. Want tot nog toe was men zoovecl mogelijk in de nabijheid en in het gezigt van de kust gebleven, en had zoo het verste bekende

PERPUSTAKAAN NASIONAL

punt, de Kaap de Goede Hoop bereikt, die men toen echter nog niet had durven omzeilen, maar de moedige Columbus wandde onmiddelijk den steven westwaarts, dwars door den onbevaren oceaan, en verloor reeds den tweeden dag het land uit het gezigt, alleen vertrouwende op de hulp van God en op de vaste overtuiging van de juistheid zijner berekeningen. Vijf en dertig dagen heeft de reis geduurd, zonder dat men iets anders zag dan lucht en water, en gedurende al dien tijd heeft Columbus te worstelen gehad, niet alleen met de elementen, maar vooral met de wankelmoedigheid van zijne togtgenooten, die langzamerhand overging tot morren en eindelijk tot eene zamenzwering om den Admiraal over boord te werpen, en naar het vaderland terug te keeren. Met wijsheid, vastberadenheid en kracht van overtuiging hield zich de wakkere man staande, tot dat hij eindelijk op den 9den October genoodzaakt was toe te geven, en beloofde de vruchtelooze reis te zullen staken, indien men binnen drie dagen geen land zag. Reeds waren twee dagen verloopen, toen op den derden dag, of liever in den derden nacht tusschen den 11den en den 12den October 1492, eindelijk het eerste land gezien werd — de Nieuwe wereld was ontdekt! Den volgenden morgen, met het aanbreken van den dag, trad Columbus het eerst aan wal, en plantte den koninklijken standaard van Castilië op het eiland Guanahani, dat hij, naar den Verlosser, St. Salvador noemde en voor Spanje plegtig in bezit nam. Hij meende nu zijne onderstelling bewezen te zien, daar hij zich verbeeldde op een der uiterste of oostelijkste eilanden van den Indischen archipel aangekomen te zijn, dewijl niemand nog het bestaan van een groot onbekend vasteland vermoedde; men gaf dus dezen streken den naam van West-Indië en den bewoners dien van Indianen.

Ons bestek laat niet toe in verdere bijzonderheden te treden omtrent dezen eersten en de drie volgende togten van den grooten wereldontdekker; op den derden ontdekte hij het vaste land van Amerika, en ondernam den vierden meer bepaald met het doel om eenen doortogt te zoeken naar de zee, die, zoo als hij teregt meende, het nieuw gevonden vaste land van Indië scheiden moest. Op deze reize breidde hij zijne ontdekkingen en het gebied van Spanje meer en meer uit, waarvoor hij evenwel met den smoodsten ondank beloond werd. Toen hij van zijn eersten togt terugkwam, werd hij als in zegepraal ontvangen: in Barcelona deed hij een statelijken intogt; de koning en de koningin, die zich daar ophielden, bekrachtigden het verdrag met hem aangegaan, bevestigden hem in alle zijne waardigheden, verhieven hem en zijn geslacht in den adelstand, en droegen hem het bevel over eenen tweeden togt op.

De maatregelen, welke hij nam om het gezag van zijnen vorst

in de nieuw gestichte koloniën te bevestigen, berokkende hem hevigen tegenstand bij de vele gelukzoekers, die naar de nieuwe wereld overstaken, en hem zoo bij het hof belasterden, dat hij terugkeeren moest, om zich te verantwoorden, hetwelk hem toen ook gelukte.

Op zijnen derden togt had hij te worstelen met de wreedheid en de hebzucht der volkplanters, die het goede dat hij gesticht had, begonnen te ondermijnen, en de ongelukkige bewoners van het land als slaven de zwaarste arbeid lieten doen. De schandelijke lastertaal van de misnoegden, die hij naar Europa zond, vond ingang bij koning FERDINAND, die FRANS DE BOVADILLA naar de kolonie zond, om de zaak te onderzoeken. Deze kwam op het eiland St. Domingo, waar COLUMBUS zijn verblijf had, deed hem voor zich komen, en — in ketenen gekluisterd, werd de man, die aan Spanje eene wereld geschonken had, als een misdadiger naar Europa teruggevoerd! Wel deed zich de verontwaardigde stem van de natie ten zijnen voordeele hooren, en ontsloeg FERDINAND hem onmiddelijk, en hoorde zijne verantwoording welwillend aan, maar hij werd niet in zijne waardigheden hersteld, en bijna twee jaren moest hij aanhouden, om eenen nieuwen togt te kunnen ondernemen; want nog rekende de groote man zijne taak niet volbragt: hij wilde den doortogt naar Oost-Indië nog opsporen. Den 9 Mei 1502 ging hij voor de vierde maal onder zeil, en toen hij eerst op St. Domingo het grootste van zijne vier scheepjes, dat zeer slecht was, tegen een ander wilde verruilen — weigerde de gouverneur van het eiland hem den toegang in de haven, niettegenstaande er een hevige orkaan op handen was! Op dezen togt leed hij schipbreuk, en een jaar lang moest de wakkere admiraal, vergeten van allen, geteisterd door de jicht, die hem aan zijn leger gebonden hield, omringd door muitend scheepsvolk en vijandige Indianen, op de Kust van Jamaica doorbrengen, van waar hij eindelijk afgehaald werd, waarop hij naar Spanje wederkeerde. Hier leefde hij nog twee jaren tot 1506, en stierf te Valladolid, door ziekte verzwakt, mismoedig over de ongunst van zijnen vorst, en zonder in de ambten en voörregten, die hem toekwamen hersteld te zijn. Zoodanig was het lot van een der grootste mannen van zijnen tijd, en zelfs heeft het wereldde el, dat hij ontdekte, niet eens zijn naam ontvangen; want den naam Amerika ontleent het van den Florentijnschen edelman AMERIGO VESPUCCI, die vier reizen in de nieuw ontdekte landen deed, en in 1507 er eene uitvoerige beschrijving van in het licht gaf.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

EERSTE REIS RONDOM DE WERELD.

Langzamerhand werden nu meer ontdekkingen in Amerika gedaan; de Engelschen, naijverig op de Portugezen en Spanjaarden, zonden schepen, onder JOHN CABOT (Giovanni Gaboto), noordwaarts, waardoor New-Foundland en de kust van Noord-Amerika bekend werden; terwijl omtrent 1500 Labrador en Groenland door de Portugezen werden gevonden, die ook in dat zelfde jaar in het bezit kwamen van Brazilië. Het groote doel was evenwel nog altijd den weg naar Oost-Indië op te sporen, die door het nieuw gevonden vaste land scheen versperd te worden, en nadat de Spanjaard VASCO NUGNEZ DE BALBOA in 1514 eenen togt had gedaan over de bergachtige en door strijdzuchtige Indianen bewoonde landengte van Panama, die Noord- en Zuid-Amerika verbindt, en aan de west-zijde gekomen, den grooten Oceaan had ontdekt, die Amerika van Azië scheidt, en dien hij de Groote Zuidzee noemde, vermeerderden de togten zuidwaarts, om de lang gewenschte doorvaart te vinden, hetwelk eindelijk in 1520 gelukte aan FERDINAND MAGELLAAN (FERNÃO DE MAGALHAËS), een Portugees, die, na vele dappere daden in Oost-Indië verrigt te hebben, met ondank en minachting was beloond geworden en daarom in Spaansche dienst was overgegaan.

In September 1519 ging hij met vijf kleine schepen onder zeil, overwinterde in de St. Juliaanshaven, op de Oostkust van Zuid-Amerika, waarbij hij te worstelen had met het misnoegen van zijn scheepsvolk, dat volstrekt terug wilde keeren, en waarvan hij er eenige met den dood strafte, en ging in October 1520 weder onder zeil. Spoedig bereikte hij den ingang van de zee-engte, welke Zuid-Amerika van Vuurland afscheidt, welk eiland door hem aldus genoemd werd, omdat hij er 's nachts vele vuren zag; wederom wilde het volk den togt staken; een van de schepen keerde zelfs op eigen gezag naar Spanje terug; een ander verging, maar MAGELLAAN verklaarde, dat hij, al mogt men zich ook tot het uiterste gebragt zien, — en zich moeten voeden met de huiden, die op de ra lagen, zijne poging niet zou opgeven, om ten uitvoer te brengen wat hij den keizer [1]) beloofd had; want dat zijn vertrouwen gevestigd was op God, die zijne hoop niet beschamen zou. Eindelijk na 20 dagen zeilens, bereikte hij op den 27 November 1520 den Grooten Oceaan, dien hij den naam gaf van Mare Pacificum of Stille Oceaan, en knielend dankte hij God, die hem vergund had zijn doel te bereiken, en de eerste te zijn, die de zoo lang gezochte doorvaart had gevonden. Hij stuurde nu op de onbevaren zee kloekmoedig noord-

[1]) KAREL I, Koning van Spanje, was tevens Keizer van Duitschland.

westwaarts, en legde in 3 maanden en 20 dagen 3000 mijlen af, zonder eenig land te zien, dan twee niets beteekenende eilandjes, zoodat zijne scheepsbemanning den moed verloor, en, onder het uitstaan van ongehoorde ellende, radeloos werd. Reeds begonnen hem levensmiddelen en drinkwater te ontbreken, toen hij eene kleine groep eilanden ontdekte, die hij om den diefachtigen aard der inboorlingen Ladrones- of Dieveneilanden noemde. Van hier bereikte hij de Philippijnsche eilanden, waar hij ongelukkig in een gevecht met de inboorlingen sneuvelde. Slechts één zijner schepen keerde onder DEL CANO langs de kaap de Goede Hoop naar Spanje terug, waar het den 7 Sept. 1522 aankwam, en had alzoo in drie jaar en achtentwintig dagen de eerste reis rondom de aarde volbracht.

ONTDEKKING EN VEROVERING VAN MEXICO.

Korten tijd te voren was Mexico ontdekt (1518). Dit kreeg den naam van Nieuw-Spanje, en aan FERDINAND CORTEZ werd de last opgedragen dit uitgestrekte rijk, dat door den magtigen keizer MONTEZUMA geregeerd werd, voor Spanje in bezit te nemen. Hij verliet den 10 Februarij 1519 Havanna met omtrent 600 soldaten, waaronder 16 ruiters, terwijl zijn geschut uit 14 kleine stukken bestond; de uitwerking van dit laatste, en vooral het gezigt der ruiters, die met hunne paarden één geheel schenen te vormen, wekten de verbazing der Mexicanen op, die de vreemdelingen voor hoogere wezens hielden. Gebruik makende van de ontevredenheid van verscheidene ondergeschikte vorsten met het keizerlijk bewind, rukte CORTEZ naar de hoofdstad Mexico op, waar hem door MONTEZUMA een verblijf werd aangewezen. Langzamerhand ontstond er evenwel een hevig misnoegen bij de inwoners, over de roofzucht en willekeur der Spanjaarden, totdat eindelijk de vijandelijkheden uitbraken, en, nadat CORTEZ den keizer had gevangen genomen, en deze door zijne eigene onderdanen, toen hij hen tot onderwerping aanspoorde, door eene hagelbui van pijlen doodelijk gewond was geworden, was hij genoodzaakt, onder een hevig bloedbad, in den nacht van den 1 Julij 1520 de stad te verlaten. In het volgende jaar hernam hij haar echter weder na eene allerwanhopigste verdediging, die 75 dagen duurde, en waarbij de grond voet voor voet moest veroverd worden, en de in bezit genomene gedeelten der stad achtereenvolgens werden geslecht. Nu was ook het lot van het geheele rijk beslist; overal werd de afgodendienst vernietigd, en het Christendom ingevoerd. CORTEZ werd door KAREL V benoemd tot Kapitein-Generaal en Landvoogd van Nieuw-Spanje. Ook hij ondervond later

PERPUSTAKAAN NASIONAL

hetzelfde lot als Columbus: hij werd belasterd aan het hof, en toen hij in 1528 in persoon verscheen, om zich te verantwoorden, werd hij wel met onderscheiding ontvangen, doch het opperbestuur werd gegeven aan eenen Raad van Nieuw-Spanje, terwijl hem slechts het krijgsbewind en het doen van nieuwe ontdekkingen werd opgedragen. Hij keerde nu wel naar de nieuwe wereld terug, maar zijn levensgeluk was verbitterd; van een der vele stoute togten, die hij deed ondernemen, nam hij in 1536 het bevel zelf op zich, ontdekte Californië, en bevoer de golf van dien naam of Vermiljoenzee, die de Spanjaarden nog steeds Zee van Cortez noemen. Voortdurend verongelijkt, keerde hij in 1540 nogmaals naar Spanje terug, nam nog een heldhaftig aandeel aan een togt van Karel naar Algiers, maar op zijne grieven werd geen acht geslagen. Diep gekrenkt overleed de beroemde man in 1547 te Sevilla, in den ouderdom van 62 jaren.

ONTDEKKING EN VEROVERING VAN PERU.

In alle de tot nog toe bekende streken werd altijd door de inwoners, wanneer hun gevraagd werd, van waar zij het goud en zilver kregen, naar het zuiden gewezen, met de verzekering, dat daar een uitgestrekt goudland lag, hetwelk dus krachtig op de verbeelding en de hebzucht der Spanjaarden werkte. Geen wonder dus, dat drie gelukzoekers Frans Pizarro, Diëgo de Almagro en Hernando de Luque in 1524 het plan vormden, het land op te zoeken, aan welks bestaan men reeds begon te twijfelen. De eerste, de onechte zoon eens edelmans, was iemand van een vurigen en ondernemenden geest en onwrikbare dapperheid, maar van weinig opvoeding, en daarbij woest en wreed van aard; de tweede een woest en dapper krijgsman, en de derde een rijk priester, die niet door de hebzucht van zijne medgezellen gedreven werd, maar door de eerzucht om geestelijk opperhoofd te worden van het een of ander uitgestrekte land; want in dien tijd volgde de bekeering onmiddellijk op de verovering, en te vuur en te zwaard werden de onwetende inboorlingen gedwongen zich te laten doopen: men kan ligt begrijpen, van welk gehalte zoodanig Christendom was!

Na eenige mislukte pogingen landde Pizarro, aan wien het beleid over den togt was opgedragen, in het jaar 1526 te Tumber, op de Westkust van Amerika in Peru gelegen. Hier vond hij een goed bebouwd land, een prachtigen tempel en een overvloed van goud en zilver, dat niet alleen tot sieraad en pronk, maar tot voorwerpen van dagelijksch gebruik gebezigd werd. Daar hij te zwak was om dadelijk eene volkplanting te stichten, keerde hij, na een kort verblijf

terug, ging naar Spanje, waar hij door koning KAREL benoemd werd tot Landvoogd en kapitein Generaal van al het land dat hij tot omtrent 200 uren ten zuiden van de linie zou verovéren; voor LUQUE bedong hij de bisschoppelijke waardigheid, en voor ALMAGRO het bevelhebberschap over de sterkte die de Tumbez zou gebouwd worden.

Te Panama teruggekeerd, legde hij en zijne medgezellen zich met ijver op de voortzetting van zijn plan toe; maar met alle inspanning konden zij het niet verder brengen, dan tot 180 krijgslieden, waaronder 36 ruiters. Hiermede ging PIZARRO in Februarij 1536 onder zeil, en landde weldra in de baai van St. Matthéus, van waar hij zuidwaarts langs de kust voorttrok.

De Peruanen werden te dier tijde geregeerd door de nakomelingen van MANCO CAPAC, die, volgens de oude overlevering, een zoon was van de zon, en in eene vroegere eeuw de woeste bewoners van Peru had beschaafd. De toen regerende vorst of Inca was ATAHUALPA die zijnen broeder HUASCAR, welke insgelijks op den troon aanspaak maakte, had gevangen genomen. Van deze binnenlandsche tweespalt maakte PIZARRO gebruik, door beide vorsten beurteling met zijne hulp te vleijen. In de nabijheid van de legerplaats van ATAHUALPA gekomen, besloot hij het lot van Peru in eens te beslissen, door den vorst, die hem een bezoek had aangekondigd, gevangen te nemen.

Naauwelijks was ATAHUALPA met een groot vertoon van pracht aan het hoofd van 30000 man, de legerplaats der Spanjaarden genaderd, of de kapelaan VALVERDE trad hem te gemoet, en hield eene lange rede, waarin hij de leerstellingen der Katholijke Kerk ontwikkelde, den Inca vermaande zich te laten doopen, en den koning van Spanje, volgens de besluiten van den Paus, als zijn opperheer te erkennen. ATAHUALPA, voor wien deze gebrekkig vertolkte woorden, genoegzaam onverstaanbaar waren, was verontwaardigd over hetgeen hij er van begreep, verklaarde wettig vorst in zijn land te zijn, en zijne godsdienst voor de ware te houden. Op zijne vraag van waar VALVERDE deze zonderlinge leer had, gaf deze hem zijn getijde boek. De Inca hield het aan zijn oor, en wierp het vervolgens op den grond met den uitroep: „het zwijgt; het zegt mij niets!" Deze voorgewende heiligschennis was het teeken tot den onmenschelijksten aanval op de Peruanen. ATAHUALPA werd door PIZARRO eigenhandig gevangen genomen; zijn geschut en zijne ruiterij bragten het leger in verwarring; meer dan 4000 Peruanen werden vermoord. Onmetelijk was de buit door de Spanjaarden behaald, en deze werd nog vermeerderd door den losprijs, dien de gevangen vorst aanbood, daar hij beloofde het vertrek, waar hij gevangen zat, zoo hoog hij reiken kon, met gouden voorwerpen te

PERPUSTAKAAN NASIONAL

vullen: dit vertrek nu, was 22 voet lang en 16 voet breed. Nog was alles niet bijeen gebragt, of de Spanjaarden begonnen den buit te verdeelen. Voor Pizarro en zijne togtgenoten bleef er, na aftrek van $^1/_5$ voor de kroon en een gedeelte voor de laatst aangekomen versterking, eene som over, die men tegenwoordig ongeveer gelijkstellen kan met ruim 18 millioen gulden. Om de maat hunner gruwelen vol te meten trokken zij den Inca, nadat hij den vollen losprijs betaald had, voor eene regtbank, en veroordeelden hem als overweldiger, broedermoorder, afgodendienaar, oproerstichter en schuldig aan veelwijverij, om levend verbrand te worden. Tot verzachting van straf liet hij zich door Valverde doopen, en werd aan den brandpaal gewurgd.

Nu werd de verovering van Peru en nabijgelegen landen voortgezet; meer en meer gelukzoekers, door den rijken buit verlokt, kwamen in de nieuwe gewesten aan; hevige onlusten en bloedige twisten ontstonden tusschen de veroveraars, meestendeels lieden van lage afkomst, en die er slechts op uit waren, om zich door alle middelen te verrijken. Almagro, Pizarro en zijne broeders waren achtereenvolgens de slagtoffers van deze verdeeldheden, tot dat het eindelijk den koning van Spanje gelukte, een behoorlijk bestuur in de nieuwe volkplantingen tot stand te brengen. Deze bestonden omstreeks 1600 uit Mexico, de West-Indische eilanden en bijna geheel Zuid-Amerika behalve Brazilië en Patagonië. De voornaamste voordeelen trok Spanje uit de goud- en zilvermijnen; eerst later werden plantaadjen aangelegd, waar even als in de mijnen de arbeid voornamelijk verrigt werd door negers, die uit Afrika aangevoerd werden, omdat de oorspronkelijke bewoners van Amerika daartoe te zwak waren; dit is de oorsprong van den onmenschelijken slavenhandel.

Spanje en Portugal waren alzoo in de 16e eeuw onder alle Europesche staten, in het voornaamste bezit van de rijkste koloniën. De goede regeling van het bestuur in die van eerstgenoemd rijk maakten haar tot een bron van schatten, die ruimschoots vloeide, terwijl daarentegen de Portugesche koloniën door verkeerd bestuur, door slechte ondersteuning uit het moederland, door hebzucht en willekeur meer en meer vervielen, tot dat eindelijk de Nederlanders en de Engelschen, zoo als wij hier onder vermelden zullen, zich in Oost-Indië vestigden, en zich langzamerhand van de Portugesche bezittingen in Azië meester maakten.

ONTDEKKINGREIZEN EN VOLKPLANTINGEN DER ENGELSCHEN.

De Engelschen, die tegenwoordig hunnen onmetelijken handel in alle oorden der wereld drijven, en hun ontzagchelijk tal van koloniën over de geheele aarde uitgebreid hebben, begonnen hunne eerste zeetogten kort na de ontdekking der Nieuwe Wereld, ontdekten in 1497 New-Foundland in het noorden van Amerika, en kort daarna Labrador en Groenland, waarvan zij al spoedig partij trokken voor de stokvisch-, robben- en walvischvangst. Inmiddels had VASCO DE GAMA den weg om de Kaap de Goede Hoop naar Oost-Indië gevonden. MAGELLAAN had zijn beroemden togt om de wereld gedaan, en had, het vasteland aan Amerika zuidwaarts omzeilende, Oost-Indië bereikt; het was dus geen wonder, dat Engeland, dat zich langzamerhand als zeevarende staat begon te ontwikkelen, zijn deel zocht te verkrijgen in den roem en het voordeel der nieuwe ontdekkingen. Het stelde zich voor, eenen nieuwen weg naar China te banen, en wel door de Noorder-IJszee, hetzij Oostelijk langs de noordelijke kusten van Europa en Azië, hetzij westelijk ten noorden van het nieuw ontdekte Amerika. Hoewel deze doortogt niet gevonden werd, hebben deze ontdekkingreizen veel bijgedragen tot de uitbreiding van de kennis der aarde, en tot de vestiging der Engelsche koloniën, vooral in Noord-Amerika.

De eerste togten waren niet gelukkig. Van drie schepen in 1553 onder HUGH WILLOUGHBY uitgezeild, om een noord-oostelijken doortogt te vinden, kwam er slechts een aan den mond der Dwina, vanwaar RICHARD CANCELOR, die over dat schip het bevel voerde, naar het hof van IWAN IV reisde, en den grond legde tot een handelsverdrag tusschen Rusland en Engeland. WILLOUGHBY en de bemanning der beide andere schepen vonden den dood, ten gevolge van koude en honger, op de barre Oostkust van Lapland. Op een tweeden togt verging ook CHANCELOR met zijn schip. Drie togten onder MARTIN FROBISHER van 1576 tot 1578 werden door het ijs gestuit. FRANS DRAKE vormde hierop het plan, de straat van Magellaan door te zeilen, en daarna door den Grooten Oceaan langs het Noorden van *Azië* terug te keeren. Hij ontdekte de Noordwestkust van Noord-Amerika, die hij Nieuw-Albion noemde en voor Engeland in bezit nam; daar hij echter in zijne verdere plannen door het ijs verhinderd werd, zette hij koers naar Oost-Indië keerde langs de kaap de Goede Hoop naar Engeland terug, en was alzoo de eerste Engelschman die eene reis om de aarde

PERPUSTAKAAN NASIONAL

deed. Verscheidene dergelijke pogingen tot het vinden van eenen noordelijken doortogt, in het laatste gedeelte der 16de eeuw door Engelschen ondernomen, mislukte.

De eerste Engelsche volkplanting werd op het eiland Roanoke (in Noord-Carolina) gesticht, op last van den beroemden gunsteling van koningin ELISABETH, WALTER RALEIGH, die de Oostkust van Noord-Amerika deed onderzoeken, welke hij, ter eere der koningin, Virginia noemde. Nadat hij in verschillende togten bijna zijn geheel vermogen had opgeofferd, trachtte hij zijn vaderland in Zuid-Amerika bezittingen te verschaffen, door veroveringen te maken op de Spanjaarden, die destijds met Engeland in oorlog waren. Ook hij onderging het lot van verscheidene beroemde mannen; hij viel later bij koning JACOBUS I in ongenade, werd van verraad beschuldigd, en verloor in 1618 het hoofd op het schavot.

Inmiddels breidden zich de Engelsche bezittingen in Noord-Amerika uit: eene menigte volkplanters vestigden zich in Virginia waar weldra de tabaksbouw een rijke bron van welvaart werd. In het jaar 1624 verklaarde koning JACOBUS I, de verschillende volkplantingen, die door bijzondere maatschappijen waren aangelegd, voor eigendom van het rijk; dit had onlusten met de volkplanters ten gevolge, die echter weder bijgelegd werden. Langzamerhand werd Nieuw-Engeland, ten noorden van Virginia, bevolkt, alsmede Maryland, waar de stad Baltimore gesticht werd, en de menigte volkplanters, die gedurende de ongelukkige regering van KAREL I, koning van Engeland, naar Amerika vertrokken, vormden daar verscheidene kleine staten en republieken, als: Massachusets, Rhode-Island, Connecticut enz., waarvan de voornaamste zich in 1643 verbonden tot gemeenschappelijke verdediging hunner belangen, zoowel tegen de aanmatigingen van het moederland, als tegen de aanvallen der wilde Indiaansche stammen en de volkplanters van andere mogendheden, die zich daar ook gevestigd hadden. Groote wouden werden nu uitgeroeid, de landbouw bloeide en de handel breidde zich meer en meer uit.

Het zou voor ons bestek te uitvoerig worden, de geschiedenis van deze belangrijke koloniën in haar geheel te schetsen; genoeg zij het te vermelden, dat zij meer en meer in welvaart toenamen, dat, hetzij ten gevolge van veroveringen, hetzij ten gevolge van vredestractaten, verscheidene bezittingen van andere mogendheden, achtereenvolgens bij haar ingelijfd werden, zoodat zij, omstreeks het midden der vorige eeuw, uit 13 provinciën bestonden, behalve eenig noordelijker gelegene landen en belangrijke eilanden in West Indië. Langzamerhand ontwikkelden zich in deze provinciën

een gevoel van kracht en eene zucht om zich te verzetten tegen de bestuursmaatregelen van het moederland, totdat zij zich eindelijk den 4den Julij 1776 voor onafhankelijk verklaarden. Door eenen oorlog, die eerst in 1783 met den vrede van Versailles eindigde, en in welken GEORGE WASHINGTON zich een onsterfelijken roem verwierf, werd de erkenning van die onafhankelijkheid verkregen. Sedert breidden zich deze landen, de Vereenigde Staten van Noord-Amerika genoemd, aanmerkelijk uit, en namen zeer in bloei toe. De Engelschen behielden echter in het Noorden nog uitgestrekte bezittingen.

Doch niet alleen tot Amerika bepaalde zich de kolonisatie van Engeland; in 1600 werd te Londen eene Oost-Indische maatschappij opgerigt, die binnen weinig jaren verscheidene factorijen gesticht, kantoren aangelegd en handelsverdragen gesloten had, hetwelk evenwel zeer werd bemoeijelijkt door de magt der Nederlanders, die in het begin der 17de eeuw in Oost-Indië reeds zeer aanzienlijk was, en waartegen zij niet was opgewassen. In het laatst dier eeuw evenwel breidden zich de Engelschen ook langzamerhand in Oost-Indië uit, en in 1702 kwam uit de vereeniging van twee maatschappijen de later zoo magtig gewordene O. I. Compagnie tot stand, onder den naam van *Vereenigde Compagnie van Engelsche kooplieden, handelende op Oost-Indië*, die, hoewel haar landbezit aanvankelijk nog zeer gering was, door doeltreffende leiding meer en meer begon te bloeijen. Vooral in het laatste gedeelte der vorige eeuw vermeerderde het grondgebied der compagnie verbazend. Nagenoeg al de volkplantingen der Franschen kwamen in hare handen. Het einde van iederen harer veelvuldige oorlogen met de inlandsche vorsten kenmerkte zich bijna altijd door eene vermeerdering van gebied. Dit was een van de voornaamste redenen, waarom de inrigting der O. I. compagnie moest gewijzigd worden, en den 4den Augustus 1784 werd op voordragt van WILLIAM PITT eene wet aangenomen, die nog heden tot grondslag van die inrigting dient.

Onder de verschillende ontdekkingsreizen, door Engelschen gedaan, welke ook gedeeltelijk tot het stichten van volkplantingen aanleiding gegeven hebben, willen wij alleen noemen, die van WILLIAM DAMPIER, die tusschen 1683 en 1705 drie togten om de aarde volbragt, en een schat van wetenschappelijke waarnemingen deed; die van SAMUEL WALLIS, die O-Taïti ontdekte, en vooral de drie togten van den beroemden reiziger JAMES COOK. Op den eersten (1768—1771) bezocht hij onder anderen de oostkust van Nieuw-Holland, die hij Nieuw-Zuid-Wallis noemde, langs eene uitgestrektheid van meer dan 3000 Engelsche mijlen; op deze

kust legden de Engelschen later aan de Botanybaai eene volkplanting aan, die daarna verplaatst is geworden naar Port-Jackson en Sidney-Cove. Zijn tweeden togt (1772—1775) ondernam hij voornamelijk, om op te sporen, of het sedert eeuwen gekoesterde vermoeden, dat de Zuidpool omgeven was door een groot vast land, hetwelk op de kaarten van dien tijd als *Terra Australis incognita* (het onbekende Zuidland) aangegeven wordt, waarheid behelsde. Hij vond evenwel slechts eene menigte eilanden, hoewel hij zuidelijker doordrong dan eenig reiziger tot nog toe vóór hem gedaan had. De derde togt, van 1776 tot 1780, had ten doel, de Groote Zuidzee nader te onderzoeken, noordwaarts te stevenen, en te trachten langs het noorden van Amerika terug te keeren, dus eigenlijk geheel Amerika om te varen. Even als allen, die dit vóór hem hadden beproefd, belette ook hem het ijs den noordelijken doortogt; hij keerde naar de Sandwichs-eilanden, die hij kort te voren ontdekt had, terug, en werd door de inboorlingen van Oewaihi vermoord.

Na hem hebben de Engelschen nog vele merkwaardige togten ondernomen, die echter voor de kolonisatie niet van bijzonder gewigt waren, en dus niet onmiddellijk tot ons tegenwoordig onderwerp behooren.

ONTDEKKINGEN EN VOLKPLANTINGÈN DER FRANSCHEN.

De eerste zeetogten der Franschen begonnen omstreeks 1524 en hadden ten doel de oostkust van Noord-Amerika te onderzoeken, waar men eveneens een goudland hoopte op te sporen, zoo als de Spanjaarden er in Midden- en Zuid-Amerika hadden ontdekt. Dit mislukte nu wel is waar, maar in 1540 werden op het eiland Kaap Breton en in Kanada, beide in het noorden van Amerika, volkplantingen aangelegd, om de kostbare pelterijen, door de wilde bewoners vanKanada aangebragt, aan te koopen. Deze gingen evenwel te niet, en eerst in denloop der volgende eeuw slaagden de Franschen er in, hunne bezittingen op eenen goeden voet te brengen. Zij omvatteden toen Kanada, de landen om de Hudsonsbaai, New Foundland (*nieuw gevonden land*, of, zoo als de Franschen het noemen, *Terre neuve*) en Akadië onder den algemeenen naam van Nieuw Frankrijk. Meer en meer trokken de jagt op de pelsdieren en de rijke visscherij volkplanters naar deze streken: maar de vijandelijkheden van de wilde bewoners van Kanada en de oorlog met de Engelschen, die de volkplantingen in 1628 gedeeltelijk veroverden, doch ze later weder teruggaven, waren oorzaak, dat de landbouw slechts weinig vor-

deringen maakte. La Salle voer in 1682 uit Kanada den Missisippi af, en noemde het land aan de monding van dezen grooten stroom, Louisiana, ter eere van den koning van Frankrijk Lodewijk (Louis) XIV, die hem vergunde daar eene kolonie aan te leggen, welke echter spoedig te niet ging; het land heeft echter den naam behouden, en is tegenwoordig eene der Vereenigde Staten van Noord-Amerika. In het jaar 1717 werd de zoogenaamde *Missisippi-Compagnie* opgerigt, die in de hoop van in Louisiana rijke goud- en zilvermijnen te vinden, er 6000 volkplanters heen zond, welke, wel is waar, de grondslagen legden van eene stad, die zij ter eere van den hertog van Orleans, den toenmaligen regent van Frankrijk, Nieuw Orleans noemden, maar waarvan de meesten van gebrek en ellende omkwamen, daar de geheele kolonisatie slecht bestuurd was.

De verschillende oorlogen, die Frankrijk in de vorige eeuw gevoerd heeft, hebben allernadeeligst op de volkplantingen in Amerika gewerkt; elke vrede ging gepaard met een verlies van grondgebied, zoodat het op het einde der eeuw niets meer over had, dan in het noorden de eilandjes St. Pierre en Miquelon; in de West-Indië de eilanden Martinique, Guadeloupe, Tabago en de westelijkehelft van St. Domingo; in Zuid-Amerika de weinig belangrijke kolonie Cayenne.

De pogingen der Franschen, om zich ook in Oost-Indië uit te breiden, zijn over het algemeen nooit met eenen gunstigen uitslag bekroond geworden, daar zij tegen de mededinging der Nederlanders en Engelschen niet bestand waren. In 1679 vestigden zij hun hoofdkantoor te Pondichery, toenmaals weinig beteekenend vlek op de westkust van Voor-Indië, en tegenwoordig eene aanzienlijke handelstad van 40,000 inwoners en de zetel van hun Gouverneur-Generaal.

Eene volkplanting, die zij in 1665 aangelegd hadden op het eiland Madagascar, ten O. van Afrika, hetwelk goed gelegen was voor den handel met genoemd werelddeel, Arabië, Perzië en Indië, ging door verkeerd bestuur meer en meer achteruit; totdat in 1672 de overgeblevene Franschen grootendeels door de woeste inboorlingen vermoord werden. Eene andere kolonie op het eiland Bourbon, het westelijkste en grootste der Mascarenische eilanden behield een kwijnend bestaan, totdat in 1720 ook het door de Nederlanders verlatene eiland Mauritius, dat de Franschen *Isle de France* noemden, door hen werd in bezit genomen, en, vooral sedert 1735 onder het bestuur van den werkzamen La Bourdonnay, beiden in bloei begonnen toe te nemen.

Het laatstgenoemde eiland behoort tegenwoordig aan Engeland.

De gewigtigste buitenlandsche bezitting van Frankrijk is even-

wel het zoogenoemde Algerië, dat aan de noordkust van Afrika ligt, tusschen Tunis en Marokko, en ten zuiden begrensd wordt door de woestijn Sahara. Reeds sedert verscheidene eeuwen was Algiers een waar roofnest, van waar de zeeroovers de schepen van alle natiën aanvielen, en als hun buit medevoerden. Meer dan eens werden plannen gevormd, en gedeeltelijk uitgevoerd, om het regt der volken op deze barbaren te wreken, totdat eindelijk de laatste Dey of vorst van Algiers, Hussein genaamd, den Franschen Consul in 1827 door een slag met een waaijer persoonlijk beleedigde. Den 12de Junij van datzelfde jaar, werd nu de stad geblokkeerd, hetwelk echter weinig uitrigtte, totdat eindelijk in April 1830 een togt tegen Algiers ondernomen werd met 100 oorlogschepen en een leger van 37000 man, onder bevel van den generaal Bourmont. Den 4den Julij begon men de stad te beschieten, en den volgenden dag was zij in het bezit der Franschen. Sedert hebben deze hun grondgebied aanmerkelijk uitgebreid, hoewel zij gedurig oorlogen te voeren hebben met de inlandsche stammen. Van veel belang was in 1847 de gevangenneming van den dapperen Emir Abd-el-Kader, die tot 1852 in Frankrijk gevangen gebleven is, en wien daarna eene verblijfplaats op Turksch grondgebied is aangewezen. Onder de generaals, die Frankrijk in Algerië gewigtige diensten bewezen hebben, verdienen vooral genoemd te worden Clauzel, Bugeaud, Lamoricière, Changarnier en Cavaignac.

Ook door Fransche zeevarenden zijn gewigtige ontdekkingsreizen gedaan, wier beschrijving, hoe belangrijk ook, ons te verre zou voeren. Onder hen moet voornamelijk de la Peyrouse worden vermeld, die van 1786 tot 1788 op een zeer merkwaardigen togt de noordwestkust van Amerika, de Ladronen, de kusten van China en van Tartarije, Kamschatka en de Botanybaai bezocht; deze verliet hij den 10 Maart 1788 en sedert had men niets meer van hem vernomen, totdat de Brit Peter Dillon in 1827 ontdekte, dat hij bij het eiland Wanikoro, behoorende tot den Archipel van Santa Cruz had schipbreuk geleden en door de wilden vermoord, of in de golven was omgekomen.

In 1837 zond het Fransche gouvernement eene expeditie uit onder den admiraal d'Urville, een ontdekkingsreiziger van den eersten rang, die reeds drie togten om de wereld gedaan had. Twee korvetten, de *Astrolabe* en de *Zelée* gingen te Toulon onder zeil, met het bepaalde doel, om naar de Zuidelijke IJszee te stevenen, en daar te trachten de ontdekkingen van vroegere reizigers volkomener te maken. De ontdekking van Louis-Philippe's land en die van een hoog kustland, met sneeuw overdekt, hetwelk hij naar zijne echtgenoot *La terre Adélie* noemde en voor Frankrijk in bezit nam

waren het gevolg van dezen togt. De Amerikaansche zeevaarder Wilkes en de Engelsche kapitein Ross breidden de ontdekkingen van d'Urville, die bij gelegenheid van een ontzettend ongeluk op een spoorweg van Parijs naar Versailles in 1842 met zijne vrouw en zijnen zoon den dood in de vlammen vond, verder uit. Eerstgenoemde vond een streek land ten westen van Adélie, en Ross in 1841, tusschen 70° en 79° Z. B., vastland, dat hij Victoria noemde, en ontdekte, behalve verscheidene kleinere eilanden, den 28 Januarij van dat jaar, een in volle werking zijnde vulkaan van ruim 12000 voet hoog, die groote massa's rook en vlammen uitbraakte en dien hij *Erebus* noemde. Voorzeker een vreemd verschijnsel in een luchtstreek, waar geen plantengroei te vinden is, en in een land met eeuwig sneeuw en ijs bedekt!

„Aan kolonisatie in deze onherbergzame gewesten valt dan ook voorecrst nog niet te denken. „Of de togten," zegt een beschrijver dezer reizen, „die tegenwoordig in die wateren ter walvischvangst worden ondernomen, tot verdere ontdekkingen leiden zullen, is eene vraag, die alleen door de toekomst kan worden opgelost. De menschelijke volharding heeft vele geheimen van die afgelegen wereldstreken onthuld, en zal, als de mogelijkheid zich daartoe aanbiedt, ongetwijfeld hare nasporingen voortzetten. Middelerwijl zal de doodsche stilte der bevrozene woestenijen van het verre zuiden niet door de tegenwoordigheid der menschen worden afgebroken; de zeegans en de rob zullen de barre, eenzame stranden ongehinderd bezoeken; — het gekrijsch van den albatros zal zich mengen blijven met het geloei en gehuil der stormen, en het donderend gekraak der, door de golven op en door elkander gestuwde ijsschotsen; de brandende vulkaan zal zijne rookkolommen en vlammenzuilen naar den treurigdonkeren hemel opstuwen; — sneeuw- en ijshcuvelen zullen tot bergen aangroeijen; koude en hitte, ijs en vuur beiden zullen hunne taak vervullen, totdat eenmaal in den geheimzinnigen kringloop der veranderingen, waaraan onze aardbol onderworpen is, de poollanden deelen zullen in den overvloed, de vruchtbaarheid en de schoonheid, waarmede de, door de zon gekoesterde, hemelstreken zoo mild gezegend zijn."

ONTDEKKINGSREIZEN DER NEDERLANDERS EN HUNNE VOLKPLANTINGEN IN OOST-INDIË.

Tot in het laatste gedeelte der zestiende eeuw bepaalde zich de scheepvaart der Nederlanders tot de Europesche zeeën, en hadden zij de Spanjaarden, Portugezen en Engelschen nog niet nagestreefd op hunne verre ontdekkingsreizen. Wij hebben hierboven gezien,

hoe, door het vinden van den weg ter zee naar Oost-Indië, de wereldhandel in handen van de Portugezen was gekomen; Lissabon de hoofdstad van dat rijk, werd de voorname stapelplaats van waar de Oost-Indische koopwaren door alle natiën werden afgehaald, en daar de Nederlandsche schepen vele rijken van Europa daarmede voorzagen, was de handel op Portugal voor ons land een der gewigtigste bronnen van welvaart.

Zoo als bekend is, brak in 1568 de opstand uit tegen graaf Filips, heer der Nederlandsche gewesten, die tevens, als Filips II, koning van Spanje was, en nu al de magt van dat geweldige rijk tegen het kleine, maar vaderlandlievende heldenvolk rigtte, dat een strijd begon voor vrijheid en regt, die tachtig jaren geduurd heeft. Twaalf jaren na den aanvang van dien strijd, namelijk in 1580, veroverde Filips II het koningrijk Portugal, en om toen de opkomende welvaart der Nederlandsche provinciën in den hartader aan te tasten, verbood hij den handel der Nederlanders op de Portugesche havens. Groot was de ontsteltenis, die dit verbod hier te lande verwekte; maar, en dit is een nieuw bewijs, hoe de Voorzienigheid uit het schijnbare kwaad het goede doet te voorschijn komen, juist dat, wat eerst een bijna onoverkomelijke ramp scheen, werd de grondslag van de toekomstige ontzagwekkende handels- en koloniale grootheid der Vereenigde Provinciën, die haar in staat stelde zoo vele jaren een hardnekkigen kamp vol te houden, en tot een roemrijk einde te brengen. Door de onmogelijkheid om langer de waren van de wereldmarkt van Lissabon te gaan afhalen, werden onze voorouders genoodzaakt, ten einde hunnen handel in stand te houden, zelve naar Oost-Indië te stevenen en daar kantoren en faktorijen aan te leggen. De magt der Portugezen en Spanjaarden op de zuidelijke zeeën maakten de vaart om de Kaap de Goede Hoop zeer gevaarlijk, en daarom werd het stoute plan gevormd, zich zelve een nieuwen weg te bereiden, namelijk noordwaarts langs Rusland en Siberië naar China, waartoe, zoo als wij hierboven vermeldden, de Engelschen reeds meer dan eene poging, maar zonder gunstig gevolg hadden aangewend. Drie togten werden ten dien einde met volhardend geduld gedaan: op den eersten in 1594, ontdekte men de Oranje-eilanden, maar werd zoowel als op den tweeden in 1595 genoodzaakt onverrigter zake terug te keeren; op den derden togt, die in 1596 met twee schepen onder het bevel van Jakob van Heemskerk en Jan Cornelisz. Rijp werd ondernomen, werd het Beereneiland en Spitsbergen ontdekt. Heemskerk bereikte de noord-oostzijde van Nova Zembla; maar werd door het drijfijs genoodzaakt hier te overwinteren, van welke overwintering Tollens in heerlijke, algemeen bekende verzen een dich-

terlijk tafereel heeft opgehangen. Het volgende jaar keerden beide schepen naar het vaderland terug, en verdere pogingen om een noord-oostelijken doorvaart te vinden werden vooreerst opgegeven.

Inmiddels besloot men den togt langs het zuiden naar Indië te wagen. Te Amsterdam werd eene handelmaatschappij opgerigt, onder den naam van *Maatschappij van verre*, dat is: *van verre landen*, die vier schepen, met 250 koppen bemand, uitrustte, welke den 2den April 1595 onder zeil gingen, aan boord hebbende den wakkeren reiziger Cornelis Houtman, die op zijne vroegere togten naar *Portugal* een schat van wetenswaardige zaken, aangaande den Indischen handel, had opgezameld. Veertien maanden duurde de moeijelijke togt, eer zij op Java aankwamen, en men zal zich daarvan eenig denkbeeld kunnen vormen, wanneer men nagaat, dat het de eerste maal was, dat de Hollanders zich op die voor hen onbekende zeeën waagden, dat de kusten van Afrika, op welke zij zich van versch water moesten voorzien, of in handen der Portugezen waren, of wel uit dorre woestijnen, en met woeste volksstammen bewoonde streken bestonden, terwijl zij daarenboven gevaar liepen, door Portugesche schepen, die hier kruisten, om hunnen alleenhandel te beschermen, te worden genomen en als zeeroovers behandeld. Ruim twee jaren duurde de geheele reis, en hoewel zij geene onmiddellijke voordeelen aanbragt, waren toch verscheidene plaatsen in Indië bezocht, en was er veel licht over den toestand van die streken verspreid. Een tweede togt was er het gevolg van, waartoe de Maatschappij van verre acht schepen uitrustte, onder bevel van van Neck en den Vice-Admiraal van Waerwijck, vergezeld door Jakob van Heemskerk. De kaap de Goede Hoop werd omgezeild, en het eiland Ilha do Cerno bezocht, dat door de Portugezen ontdekt was, en waaraan de Hollanders den naam van Mauritius gaven, ter eere van Prins Maurits [1]), die toen hun stadhouder was. Na vele plaatsen in den Indischen Archipel bezocht en gewigtige betrekkingen aangeknoopt te hebben, keerden de schepen, rijk met specerijen beladen, naar het vaderland terug.

Een togt, in 1598 door Jakob Mahn met vijf schepen ondernomen, om Zuid-Amerika om te varen, en zoo Oost-Indië te bereiken, eindigde allernoodlottigst. Één schip keerde na eene reis van twee jaren, met verlies van 100 koppen, onverrigter zake terug; één schip werd door de Portugezen, één door de Spanjaarden genomen, en de twee overige strandden op de Japansche kusten, waar het scheepsvolk gevangen werd gehouden.

In datzelfde jaar werd de eerste reis om den aardbol door Nederlanders ondernomen, en wel door 4 schepen, onder het bevel van Olivier van Noordt, die na bijna drie jaren, gedurende welke hij

een schat van waarnemingen en berigten verzameld had, in het vaderland terugkeerde.

Verscheidene andere togten werden nog in deze jaren gedaan, die meest allen een gunstigen uitslag hadden en den handel zeer deden bloeijen, terwijl zij de Nederlanders langzamerhand met den Indischen Archipel bekend maakten. Zij trachtten inmiddels meer en meer invloed bij de bewoners dier landen te verkrijgen.

OPRIGTING DER OOST-INDISCHE COMPAGNIE.

De bovenbedoelde togten evenwel geschiedden alle tot nu toe voor eigen rekening, hetzij van verschillende maatschappijen, die achtereenvolgens werden opgerigt, hetzij van bijzondere kooplieden, en het is duidelijk dat die mededinging de waren in Indië duurder maakte, daar de inboorling ze op prijs hield, zeker zijnde, ze bij weigering aan anderen te zullen verkoopen, en omgekeerd maakte diezelfde mededinging de waren in het moederland goedkooper. Hieruit ontstond dus een dubbel nadeel voor den handel, terwijl men tevens begreep, dat eene versnippering van krachten tegen de vereenigde magt van Spanje en Portugal in Oost-Indië op den duur van groot nadeel zou zijn. Ten gevolge van deze beschouwingen,

[1]) Hierboven wij reeds gemeld, hoe dit eiland later door hen verlaten en door de Franschen in bezit genomen werd, die het *Isle de France* noemden.

werd in het jaar 1602 de Oost-Indische Compagnie opgerigt en haar door de Algemeene Staten voor den tijd van 21 jaren (welk tijdperk later telkens vernieuwd werd) de alleenhandel toegestaan op de landen ten Oosten van de kaap de Goede Hoop tot aan Straat Magellaan. Zij kreeg het regt, in naam van de Algemeene Staten of van de Hooge Overheid der Vereenigde Nederlanden, met de Indische Vorsten verbonden en verdragen te sluiten, oorlog te voeren, vestingen aan te leggen, krijgsvolk aan te nemen en ambtenaren en bevelhebbers aan te stellen, welke echter, zoo wel aan de Algemeene Staten, als aan de Compagnie eed moesten doen. Al de ingezetenen van Nederland kregen regt binnen een bepaalden tijd deel te nemen aan de Maatschappij, die weldra hare ondernemingen begon met eene hoofdsom van 6½ millioen gulden.

Deze Compagnie was een handels- en staatsligchaam, dat genoegzaam onafhankelijk was van de regering. Hoewel het in den tegenwoordigen tijd een erkend beginsel is, dat men verkeerd doet, een zoogenaamd *monopolie* of uitsluitend regt van handeldrijven aan enkele personen te geven, was dit toen ten tijde noodig, omdat er eene zamenwerking van allen gevorderd werd, waardoor dan ook al de vijandelijke pogingen der Spanjaarden en Portugezen gelukkig zijn te boven gekomen. Tot in het midden der vorige eeuw is onze Oost-Indische Compagnie de voornaamste Europesche Mogendheid in Indië geweest; zij maakte Nederland tot de belangrijkste, ja, bijna eenige markt van alle Indische waren.

Het voornaamste streven der nieuwe Maatschappij, die reeds verschillende handelsbetrekkingen in Indië aangeknoopt had, was nu, dáár vasten voet te verkrijgen: de eerste bezitting was Amboina, een van de Molukse of Specerij-eilanden, waar Steven van der Hagen in 1605, een door 600 Portugezen bezet fort veroverde, aan hetwelk hij den naam van Victoria gaf, dien het nog tegenwoordig draagt; de inlandsche vorsten deden den eed van getrouwheid aan de Staten, aan Prins Maurits en aan de Oost-Indische Compagnie. Deze verovering werd weldra door andere gevolgd, terwijl de oorlog met de Spanjaarden en Portugezen, die alles aanwendden, om den opkomenden bloei der onzen te stuiten, met gelukkigen uitslag door de wakkere bevelhebbers der Compagnie gevoerd werd, waaronder vooral Cornelis Matelief *de jonge* genoemd moet worden.

HANDEL DER NEDERLANDERS OP JAPAN.

Van dien tijd dagteekenen ook de handelsbetrekkingen tusschen de Nederlanders en de Japannezen. De schipbreukelingen van het smaldeel van Jakob Mahu, die, zoo als wij hierboven vermeld heb-

heb, op de Japansche kust gestrand waren, hadden zich bij den Keizer van Japan verdienstelijk gemaakt door het bouwen van schepen, en kregen in 1604 vergunning, naar hun vaderland terug te keeren; doch eenige verkozen te blijven. Dit gaf aanleiding dat de Hollandsche naam in Japan met achting genoemd werd, en toen in 1609 twee afgezanten van de O. I. Compagnie zich bij den Keizer aanmeldden, werden zij met onderscheiding ontvangen, en kregen een brief aan Prins Maurits mede. Jakob Specx, (later Gouverneur Generaal der Compagnie) bleef als opperkoopman achter, en kan als de grondlegger van den Japanschen handel beschouwd worden; hij stichtte in 1616 op het kleine eiland Firando de eerste Hollandsche faktory. De Portugezen, die eveneens veel handel met Japan dreven, trachtten den onzen dit voordeel ontnemen, door hen als zeeschuimers voor te stellen, maar zonder gevolg. Zij breidden intusschen de Katholijke godsdienst meer en meer in het Japansche rijk uit, hetgeen de regering ongaarne zag, daar zij de onderwerping aan een buitenlandsch vorst (den Paus) nadeelig achtte voor haar gezag, tot dat eindelijk in 1622 eene vreesselijke vervolging losbarstte, en duizende inboorlingen, die de Christelijke godsdienst omhelsd hadden, verbrand, onthoofd, gekruisigd of verdronken werden. Dit bragt de overgeblevenen in 1637 tot een opstand, die met geweld bedwongen werd, en de geheele uitroeijing van het Christendom in Japan ten gevolge had. Den Portugezen werd het verblijf in Japan ontzegd, en alle volken, met uitzondering van de Nederlanders, werden met den dood gedreigd, als zij een voet in het land zetteden. Deze moesten in 1641 hunne factory van Firando naar Desima overbrengen, waar zij aan het strengste toezigt onderworpen waren; alle brieven werden geopend; alle personen betast, alle daden, bijna alle woorden bespied, het begraven der dooden was verboden; men moest die in zee werpen enz. Sedert bleven de Nederlanders op Desima gevestigd.

STICHTING VAN BATAVIA.

Het opperbewind voor de Oost-Indische Compagnie werd in Indië gevoerd door eenen Gouverneur-Generaal. Pieter Both was de eerste, die tot deze hooge waardigheid benoemd werd, en in 1614 vervangen door Gerard Reijnst, wien Laurens Reaal, die ook als zoetvloeijend dichter eene uitstekende plaats in onze letterkunde inneemt, in 1616 opvolgde.

Deze werd in 1618 vervangen door Jan Pietersz. Koen, die als de voornaamste grondvester van de Nederlandsche heerschappij in Oost-Indië kan aangemerkt worden. In 1587 te Hoorn geboren,

vertrok hij reeds op zijn 20ste jaar naar Indië, en werd op zijn 26ste tot Directeur Generaal van den handel, (de eerste waardigheid na die van Gouverneur-Generaal) en President der factory te Bantam benoemd. Hij aanvaardde de opperlandvoogdij onder moeijelijke omstandigheden, daar de Engelsche Oost-Indische Compagnie, naijverig op den voorspoed der Nederlandsche, sedert eenigen tijd met deze in onmin was geraakt. De Engelschen zetten nu de inlandsche vorsten tegen de Nederlanders op, en bragten het eindelijk zoo ver, dat de Koning van Jakatra, op het eiland Java, zich met hen verbond, om de factory die de onzen op zijn grondgebied aangelegd hadden, te vernielen. Tegen de geweldige overmagt begreep KOEN op den duurniet bestand te zijn; hij geraakte wel op den 1 Januarij 1619 slaags met een Engelsch smaldeel, dat 4 schepen meer telde dan het zijne, maar na een onbeslissend gevecht van vier uren, begreep hij, dat het gevaarlijk was het behoud der Kolonie aan één kans te wagen, en zeilde daarom naar Amboina, om zich met de daar liggende schepen te vereenigen, en dan de factory te komen ontzetten, die hij intusschen achterliet onder het bevel van den heldhaftigen VAN DEN BROEKE, die reeds vele blijken van bekwaamheid en onwrikbare dapperheid had gegeven. Deze besloot de hem toevertrouwde sterkte tot het uiterste te verdedigen, en, hoewel hij daaraan niet persoonlijk heeft kunnen voldoen, heeft evenwel de geschiedenis van hem een heldenfeit opgeteekend, dat aan de schoonste bedrijven der oudheid herinnert. Kort na het vertrek van KOEN wendde hij pogingen aan, zich te verstaan met de Jacatranen, en toen hij dit gelukt waande, voldeed hij aan hun verraderlijk verzoek, en bragt een bezoek aan den Koning, die hem onmiddelijk gevangen deed nemen, en, op raad der Engelschen, gekneveld en met een strop om den hals voor de sterkte voeren, waar hem onder zware bedreigingen bevolen werd, de bezetting te gelasten zich over te geven. Doch, met den dood voor oogen, bleef de moedige bevelhebber getrouw aan zijn pligt, en spoorde de zijnen tot kloeke volharding aan, zonder zich om het gevaar, dat hem bedreigde, te bekommeren. De verwoede vijanden sleurden hem achteruit, maar op hoop van een rijken losprijs voor hem te zullen bedingen, wierpen zij hem in de gevangenis, en trachtten nu de Nederlanders door beloften tot de overgave te bewegen. De toestand der bezetting was hagchelijk: bijna al hun buskruid was verschoten, het aantal hunner zieken nam hand over hand toe, en het ontzet kwam niet opdagen. Zij waren op het punt de vesting in handen der Engelschen te stellen, toen plotseling de Bantammers, die met de Jacatranen verbonden waren, hunne vrienden verrieden, den koning van Jacatra dwongen het bewind neêr te

leggen, en zijn land in bezit namen. Dit gaf verademing: wel aasden de Bantammers nu op de Nederlandsche sterkte; maar zij wantrouwden de Engelschen en deze hen wederkeerig; zoodat de onzen tijd wonnen, en op den 27 Mei aan hun hagchelijken toestand een einde kwam, daar KOEN met 1000 man en 17 schepen tot ontzet opdaagde. Drie dagen later valt hij met zijn geheele magt den vijand, die 8000 man sterk was, aan, verovert de hoofdstad Jacatra, die hij in brand steekt, en verdrijft de vlugtelingen uit het geheele land, dat hij aan de Compagnie onderwerpt. Den tienden dag na zijne wederkomst is hij met zijne gansche vloot voor Bantam, en bevrijdt den heldhaftigen VAN DEN BROEKE en honderd andere gevangenen.

Op de plaats waar Jacatra gestaan had, legde hij de grondslagen van eene nieuwe stad, die hij gaarne naar zijne geboorteplaats Nieuw Hoorn genoemd had; maar welke op last der bewindhebbers van de Oost-Indische Compagnie, den naam van Batavia ontving. Zij werd den zetel van den Gouverneur-Generaal, en nam steeds toe in bloei en welvaart.

KOEN gaf in 1623 zijne betrekking aan PIETER CARPENTIER over en keerde naar het vaderland terug, om later in 1627 nogmaals als Gouverneur-Generaal naar Batavia weder te keeren, waar hij den 20 September 1629 in den ouderdom van 43 jaren overleed, in een hagchelijk oogenblik, daar de Keizer van Mataram, de magtigste vorst van Java, met meer dan 100,000 man het beleg voor de stad had geslagen, die evenwel door zijn opvolger, den wakkeren JAKOB SPECX, grondvester van onzen handel met Japan verder verdedigd en behouden werd.

KORTE SCHETS VAN DE VERDERE GESCHIEDENIS ONZER OOST-INDISCHE BEZITTINGEN.

Meer en meer nam de uitbreiding onzer Oost-Indische Koloniën toe; meer en meer geraakten die der Portugezen in verval, terwijl de Engelschen niet in staat waren, de mededinging tegen onze magtige Oost-Indische Compagnie vol te houden. Achtereenvolgens stelde deze eene reeks van uitmuntende gezagvoerders aan, welke ondersteund èn door kloeke zeelieden, die in alle rigtingen den Oceaan doorkruisten, om den handel uit te breiden, èn door dappere vlootvoogden, die haar gezag op alle punten met klem wisten te handhaven en te versterken, èn door echt hollandsche trouw, die onze betrekkingen met de inlanders voordeelig deden afsteken bij die der andere Europesche volkeren, de Republiek der Vereenigde Nederlanden tot de eerste handelsmogendheid der wereld maakten,

op welk standpunt zij zich heeft weten te handhaven tot omtrent de helft der vorige eeuw.

Maar langzamerhand openbaarden zich de gevolgen van de misbruiken, die, niet op eens, maar als ongevoelig, in de koloniën waren ingeslopen. De vermeerdering van grondgebied was wel een oogenblikkelijk voordeel, maar de kosten van beheer en verdediging dier landen werden eindelijk te hoog, om door de inkomsten bestreden te worden. De weelde nam op eene schrikbarende wijs toe, en verdreef met de oudhollandsche eenvoudigheid ook de oudhollandsche veerkracht. Nadat verscheidene andere pogingen te vergeefs beproefd werden, vaardigde de Gouverneur-Generaal MOSSEL op den 30 December, een besluit tegen de overdaad en de weelde uit, om den ondergang te voorkomen van vele dienaren der Compagnie en andere burgers, die de eerste gezagvoerders in praal en pracht zochten voorbij te streven; maar langzamerhand kwamen de misbruiken op nieuw te voorschijn. Daarbij was het stelsel van bestuur gebrekkig: aan maatregelen voor de toekomst werd weinig of niet gedacht; de krijg tegen inboorlingen werd niet meer gevoerd, zoo als, toen helden als KOEN VAN DEN BROEKE, RIJKLOF VAN GOENS en zoovele anderen aan het hoofd stonden; oneerlijke ambtenaren wisten zich, trots eene karige bezoldiging door bedrieglijken, sluikhandel en knevelarijen aanzienlijke rijkdommen te verwerven. Daarbij kwam eindelijk in het laatst van de vorige eeuw een oorlog met Engeland, daar wij aan den Noord-Amerikaanschen vrijheidskrijg (zie bladz. 17) deelnamen, en eindelijk de inlijving van ons land in het Fransche Keizerrijk, die ten gevolge had, dat langzamerhand onze Koloniën verloren gingen, en eindelijk in 1811 Java door de Engelschen werd veroverd. Wel kregen wij een groot aantal daarvan weder terug na den val van Napoleon en de verlossing van ons vaderland in 1815; doch de Engelschen hadden een goed deel van den handel aan zich getrokken (onze Oost-Indische Compagnie was reeds in 1800 geheel en al te niet gegaan en bepaald ontbonden) en behielden de allerbelangrijkste volkplanting aan de kaap de Goede Hoop [1]) en de West-Indische eilanden Berbice, Demerarij en Essequebo; daarenboven had het gevoel van ontzag voor de Nederlandsche onoverwinnelijkheid, dat bij de inlanders bestond, een gevoelige schok ondergaan, welke na-

[1]) Van dit gewigtige punt nam de Oost-Indische Compagnie in 1652 bezit. De scheeps-heelmeester JAN ANTONI VAN RIEBEEK had in 1649, op eene reis naar Europa, het Kaapland naauwkeurig onderzocht, en, op zijne gunstige berigten, zond de Gouverneur-Generaal RIEMERZOON er hem in voornoemd jaar met vier schepen heen, om er eene volkplanting te stichten, die vooral tot ververschingsplaats voor de op Oost-Indië varende schepen bestemd werd.

deelige indruk duidelijk merkbaar was in den oorlog op Sumatra, van 1819 tot 1821, die evenwel gelukkig ten einde gebragt werd door de ontwikkeling van oud-Nederlandschen heldenmoed, welke, vooral bij de verovering van Palembang, schitterend uitblonk. Een andere nog geweldiger oorlog brak in 1825 op Java uit met den heldhaftigen Diepo Negoro, die eerst, na vijf jaren van onophoudelijken strijd, door den bekwamen Gouverneur-Generaal de Kock werd onderworpen. Zoowel in dezen als in latere, tot op onze dagen gevoerde, oorlogen op Bali, Celebes, Borneo en Sumatra en bij de gedurige vervolging der zeeroovers in den Indischen Archipel spreidden onze zee- en landmagt een heldenmoed, eene onwankelbare standvastigheid en edele zelfverloochening ten toon, die in het moederland niet genoeg gekend en zeker niet genoeg op prijs gesteld wordt, en die toch de grootste oorzaak is van het behoud dier gewesten, waar Nederland sedert eeuwen zijn welvaart en zijn rijken handel aan te danken heeft.

Slechts na geduchte inspanning, is het Koning Willem I gelukt den kolonialen handel op te beuren; hij rigtte in 1824 de handelmaatschappij op, die met een kapitaal van 37 millioen hare ondernemingen begon, en, hoewel zonder uitsluitend voorregt, het grootste gedeelte van den handel aan zich heeft getrokken. Het nieuwe stelsel van kultuur op Java en de vermeerderende koffijhandel openden sedert meer en meer heugchelijke vooruitzigten.

VOLKPLANTINGEN DER NEDERLANDERS IN AMERIKA.

Aangemoedigd door den voorspoed der Oost-Indische Compagnie, rigtten de algemeene Staten in 1621 ook eene West-Indische op, aan welke de alleenhandel op de oostkust van Afrika, op al de landen van Amerika, en op de eilanden, tusschen die beide werelddeelen gelegen, werd toegestaan. Daar het gewigtigste gedeelte van Amerika reeds door andere volken, en vooral door de Spanjaarden en Portugezen, waarmede wij in oorlog waren, in bezit waren genomen, moest de Compagnie, om eene kolonisatie in Amerika te kunnen vestigen, zich tot den oorlog voorbereiden. In 1623 stak dan ook eene vloot van 26 zeilen in zee, die naar Brazilië stevende, daar eenigen buit maakte, en den vijand veel nadeel toebragt. In 1626 behaalde de vloeke onder-admiraal Pieter Pietersz. Hein eene schitterende overwinning met 12 schepen op de meer dan dubbel zoo sterke Spaansche vloot. De groote buit, hier gemaakt, werd echter twee jaren later nog verre overtroffen door de verovering van de groote Spaansche zilvervloot, die jaarlijks met de schatten der nieuwe wereld naar Spanje

stevende, en wier waarde op ruim 26 millioen gulden berekend werd.

De maatschappij had evenwel nog geen vasten voet in Amerika. Zij verkreeg dit eerst in 1630 door de verovering van Olinda, hoofdstad van het vruchtbare Braziliaansch gewest Pernambuco of Fernambuc, en twee sterkten, tot bescherming der pakhuizen gebouwd, op het zoogenaamde Recif, een smalle landtong ten zuiden van de stad, dat weldra de eenige bezitting was. Daar men voorzag de stad Olinda niet te zullen kunnen houden, verliet men deze verovering en stak ze in brand. Langzamerhand breidde men nu de bezittingen in de nabijgelegene landschappen uit, totdat de West-Indische Maatschappij in 1636 een aanzienlijk grondgebied in Brazilië aan het Nederlandsch gezag had onderworpen, waarover de moedige en voortvarende Graaf JOHAN MAURITS van Nassau als landvoogd aangesteld werd. Deze vermeerderde het grondgebied, en handhaafde onzen roem door zijn krachtig bestuur; maar, slecht ondersteund wordende, vroeg hij in 1644 zijn ontslag. Nu gingen de aangelegenheden der Maatschappij meer en meer achteruit, de herhaalde opstanden, die zij te dempen had, de kosten van het uitgestrekte bestuur, dat uit menschen van bekrompen inzigten bestond, verslonden millioenen schats, waardoor weldra een te kort ontstond. Een opstand der Portugezen in 1645 ontrukte haar het grootste gedeelte van haar gebied, totdat zij drie jaren later van deze schoone bezittingen, die bij een wijs beheer en eene krachtige ondersteuning uit het moederland, zooveel vruchten hadden kunnen afwerpen, niets meer dan drie sterkten op de kusten over had, waaruit zij in 1654 eindelijk ook verdreven werd, zoodat Brazilië onherstelbaar verloren was, en bij den vrede in 1661 voor 8 millioen gulden aan Portugal werd afgestaan.

In Noord-Amerika en West-Indië hadden zich de Nederlanders intusschen ook gevestigd. De Engelsche zeereiziger HUDSON had reeds in 1609, in dienst der Oost-Indische Compagnie, de Hudsonsbaai en de Hudsonsrivier ontdekt, aan welke laatste eene volkplanting aangelegd werd, die kwijnend bleef tot de West-Indische Maatschappij haar in 1621 overnam. Deze breidde nu hier haar gebied vooral door aankoop zeer uit, stichtte Nieuw Amsterdam, (tegenwoordig de beroemde koopstad New-York), het fort Oranje, thans de stad Albany, enz., en noemde deze landstreek Nieuw-Nederland.

Deze aanzienlijke volkplantingen bleven, na in de Engelsche zee-oorlogen van de laatste helft der zeventiende eeuw afwisselend genomen en hernomen te zijn geweest, eindelijk bij den vrede van West-Minster in 1674 aan Engeland, terwijl de kolonie Suriname, die de onzen in 1667 veroverd hadden, sedert aan ons bleef. De West-Indische eilanden Essequebo, Berbice, Tabago, St. Eu-

statius, Saba en St. Martin, waarop de Nederlanders op verschillende tijden volkplantingen hadden aangelegd, kwamen door de wisselingen van de oorlogskans beurtelings in handen des vijands, of werden weder heroverd: hunne bijzondere geschiedenis is niet van genoeg algemeen belang, om in ons korte bestek te kunnen worden opgenomen. Zie voor den tegenwoordigen toestand onzer West-Indische koloniën de hieronder volgende opgaaf.

OVERZIGT VAN DE OVERZEESCHE BEZITTINGEN DER VERSCHILLENDE EUROPESCHE MOGENDHEDEN.

NEDERLAND.

Bezittingen in Azië.

De Nederlandsche koloniën in Azië zijn gevestigd in den Indischen Archipel, en worden daarom Nederlandsch-Indië genoemd. Zij bevatten:

I. Het eiland Java, of eigenlijk Djawa, dat met het nabij gelegen Madoera ruim 2400 □ geographische mijlen groot is, dat is: ruim vier maal zoo groot als de Nederlanden met Limburg, bewoond door 9,550,000 inwoners. Het wordt verdeeld in de Gouvernementslanden en de vorstenlanden (het keizerrijk Soerakarta en het koningrijk Djokjokarta, zamen slechts 170 □ geogr. mijlen groot, die den koning der Nederlanden als hun opperheer huldigen). De hoofdstad is Batavia met 61000 inwoners, de residentie van den Gouverneur-Generaal, die zijn verblijf houdt te Buitenzorg, ten zuiden van Batavia gelegen; overigens zijn de voornaamste steden op Java: Samarang (50000 inw.) aan de noordkust met levendigen land- en zeehandel; Soerakarta of Solo (50000 inw.), de residentie van den keizer van Soerakarta; Djokjokarta (45000) de residentie van den keizer van Djokjokarta; Soerabaija (50000 inw.), op de oostkust, tegenover het eiland Madoera aan den mond der Kediri, met een zee-arsenaal, aanzienlijke werven, eene munt en veel handel.

De vele rivieren op Java hebben geen uitgestrekten loop; de twee voornaamste zijn de Solo en de Kediri, die beide in de straat van Madoera uitloopen.

De bergen zijn van vulkanischen aard, sommige zijn uitgebrand, andere rooken nog, en rigten van tijd tot tijd verwoestingen aan.

Het eiland Java is eene der schoonste koloniën van de wereld; de grond is er vruchtbaar en levert kokosnoten, ananassen, oranjeappelen, citroenen enz.; verder turksche tarwe, rijst, koffij, suiker, indigo, peper, tabak, thee, kaneel enz., welke allen grooten-

deels naar het moederland gevoerd worden. De bossehen leveren uitmuntend timmerhout. Uit het dierenrijk vindt men vooral buffels of karbouwen, Europeesch rundvee en zwarte varkens. Van de wilde dieren zijn de voornaamste: de tijger, het wilde zwijn, de jakhals en de aap; langs de kusten de haai en de krokodil. De bevolking van Java bestaat uit Javanen en Madoerezen, ten getale van 9,400,000, overigens Maleijers, Boeginezen, Arabieren Mooren, Balinezen en Ambonezen; Heidenen, Badoewis en Chinezen, ten getale van 108000, die alleen langs de kusten mogen wonen, en in wier handen genoegzaam alle ambachten en neringen zijn en eindelijk niet veel meer dan 16,000 Europeanen, zonder de troepen. Bij Java ligt het eiland Madoera, dat uit drie rijken bestaat, waarvan de vorsten de opperheerschappij van den koning der Nederlanden erkennen, en nog eene menigte kleinere eilanden.

II. Het eiland SUMATRA, ongeveer anderhalf maal zoo groot als Engeland en Ierland te zamen, ligt ten N. W. van Java. Wij bezitten van dit eiland slechts een gedeelte, en wel een deel van de oostkust met de hoofdstad Benkoelen en de daaraan grenzende residentie Palembang; in het zuiden de Lampongsche districten; een deel van de westkust, met de hoofdstad Padang.

Verscheidene inlandsche vorsten erkennen de Nederlandsche opperheerschappij; andere zijn onafhankelijk; onder deze is de voornaamste die van Atsjin, welk rijk het geheele noorden des eilands beslaat. De binnenlanden zijn bijna geheel onbekend; zij zijn bergachtig en soms met ondoordringbare wouden bedekt; de kustlanden zijn zeer vruchtbaar, vooral in rijst, maïs en peper; men vindt hier dezelfde dieren als op Java, en ook Olifanten.

De inwoners, wier aantal men wegens de geringe kennis die men van de binnenlanden heeft, niet kan opgeven (sommigen spreken van 4½ millioen, waarschijnlijk is het 3 millioen) zijn meestal Mahomedanen of Heidenen; enkele, de Batta's, eten nog menschenvleesch.

III. De residentie RIOUW bevat, behalve een deel van Sumatra's oostkust, een eilandengroep ten zuiden van het schiereiland Malakka, en eenige eilanden in de Chinesche zee. De hoofdplaats is Riouw op het eilandje Tandjong-Pinang, het eenige waar ons bewind regtstreeks wordt uitgeoefend.

De residentie *Bangka* bevat:

1. Het eiland Bangka, (dat iets grooter is dan Holland, Noord-Braband en Gelderland zamen genomen), waarvan Muntok de hoofdstad is, en dat rijke tinmijnen heeft, die door meer dan 10,000 Chinezen bewerkt worden, en ruim 10 millioen oude ponden per jaar kunnen opleveren;

2. Het eiland Billiton, tweemaal zoo groot als Friesland met de hoofdstad Billiton; het bezit ook tingronden die tot dusverre niet bewerkt worden;

3. Verscheidene kleinere tusschen- en omliggende eilandjes.

IV. Het eiland Borneo, omtrent zoo groot als Spanje en Italië zamen genomen, is, behalve een klein gedeelte aan de noordwest- en de noordoostkust, aan de Nederlanden onderworpen, en verdeeld in twee afdeelingen: de wester- en de zuider- en ooster afdeeling, die tot hoofdplaatsen hebben Pontionak (20000 inw.) en Bandjermasing (3000 inw.) De bevolking van het geheele eiland bedraagt nog geen $1^1/_2$ millioen; de grond levert goud, ijzer, tin, kwik, diamanten, platina enz. op, en is uitermate vruchtbaar.

V. Het eiland Celebes, waarvan omtrent twee derde (ongeveer de grootte van Java) middelijk of onmiddelijk tot het Nederlandsch bewind behoort. De Gouverneur heeft zijn zetel in Makassar of Vlaardingen, aan de zuidzijde van het eiland. Celebes levert cacao, rijst, koffij, kokosnoten en op enkele plaatsen goud op; de paarden zijn de beste en sterkste, die in Nederlandsch-Indië gevonden worden.

VI. De Molukken of Specerij-eilanden, ook onder den naam van de Groote Oost bekend. De voornaamste zijn: Amboina of Ambon omtrent viermaal zoo groot als Walcheren, het belangrijkste eiland, om zijn hoofdvoortbrengsel, den kruidnagel; Ceram, grooter dan Noord-Braband, Gelderland, Noord- en Zuid-Holland te zamen, in de binnenlanden door Alfoeren, een woesten volksstam bewoond; de Banda-eilanden, die muskaatnoten en foelie opleveren; Gilolo, dat zoo groot is als Ceram; Ternate en Tidor, die elk nog geen 2 □ geogr. mijlen groot zijn.

De zuidwestkust van Nieuw-Guinea is door de Nederlanders bezet geweest, maar om de ongezondheid werd zij in 1836 verlaten, en het daar aangelegde fort geslecht.

De Molukken brengen hoofdzakelijk specerijen voort; zij zijn met vele bergen, waaronder vuurspuwende, bezet; het hoofdvoedsel, dat in de Oost-Indië meestal rijst is, is hier sago; vele binnenlanden worden door woeste Heidenen *(Alfoeren)* bewoond, en een gedeelte van den Molukschen Archipel wordt door Inlandsche vorsten bestuurd.

VII. De Kleine Soenda-eilanden zijn eene reeks eilanden, ten oosten van Java gelegen, die voornamelijk rijst, katoen, koffij, maïs, sandelhout, en ook goud en koper opleveren. Zij staan meestal onder het bestuur van inlandsche vorsten, die de opperheerschappij van Nederland erkennen. De voornaamste zijn van het westen naar het oosten gaande: Bali, door de straat van Bali van Java gescheiden; het is omtrent zoo groot als Groningen en Friesland te zamen;

Lombok, Soembawa en Timor, het oostelijkste van allen, dat zoo groot is als geheel Nederland, en waarvan de grootste helft aan ons, en de kleinste aan Portugal behoort.

Eindelijk heeft Nederland, met uitsluiting van andere Europesche Mogendheden, eene faktorij op het eilandje Desima, dat met de stad Nangasaki op het Japansche eiland Kiocsioe verbonden is. De uitvoer bestaat voornamelijk in koper en kamfer; die van Soya en Japansch lakwerk is van geringe beteekenis.

Bezittingen in Amerika.

Deze bestaan in:

I. Nederlandsch Guiana (met 60000 inwoners), eene uitgestrektheid gronds in het noorden van Zuid-Amerika aan den Atlantischen Oceaan; ten westen ligt Britsch-, ten oosten Fransch Guiana. Verre het grootste deel is nog onbebouwd, en met digte wouden bedekt, waarin Indianen en boschnegers [1]) wonen; een gedeelte wordt ingenomen door de kolonie Suriname, die vooral suiker, koffij, katoen, cacao, rum en hout oplevert; de hoofdstad is Paramaribo, met bijna 17,000 inwoners, waaronder 7,000 slaven; zij ligt aan de rivier de Suriname, en is de zetel van den Gouverneur.

II. De Curaçaosche eilanden (met 21000 inwoners), waarvan Curaçao, Aruba en Bonaire alleen bewoond zijn; zij zijn zeer schraal van grond, en leveren voornamelijk zout; sedert eenige jaren beproeft men er de kweeking van het cochenille-insekt; op Aruba vindt men eenig goud; maar niet genoeg om de kosten van het opdelven te bekomen.

III. De Nederlandsche Antillen (met 7390 inwoners), bestaande uit de drie eilandjes St. Eustatius, Saba en St. Martin, die geringen handel drijven, en voor den uitvoer weinig opleveren.

Bezittingen in Afrika.

Deze bepalen zich tot eenige forten op de Goudkust (een gedeelte van de Kust van Opper-Guinea), waar de negerbevolking, hoewel ons gezag erkennende, niet regtstreeks daaraan onderworpen is. De grond is er vruchtbaar, maar de onwil der Negers doet alle aanplantingen mislukken. Het goudzoeken is door Europeanen in dit ongezonde klimaat meer dan eens beproefd geworden. Daar evenwel de mijnwerkers er spoedig den dood vonden, heeft men er van afgezien.

De Gouverneur, die het burgerlijk en militair bewind voert, houdt zijn verblijf op het fort St. George del Mina, dat voor het sterkste punt van de kust van Opper-Guinea gehouden wordt

[1]) Afstammelingen van vroeger weggeloopen slaven, wier onafhankelijkheid erkend is.

overigens zijn er nog zes posten bezet. De gehecle grootte onzer bezittingen is omtrent 500 □ geog. mijlen en het aantal bewoners 100000.

ENGELAND.

Bezittingen in Azië.

Deze worden onderscheiden in het regtstreeksche gebied van de Britsche kroon en de landen van de Oost-Indische Compagnie.

Het eerste bepaalt zich tot het eiland Ceylon met 1½ millioen inwoners, waar vooral kaneel groeit, terwijl de parelvisscherij langs de kusten met omtrent 250 booten gedreven wordt; de hoofdstad is Colombo; — het eiland Hong-kong (thans Victoria genoemd) aan de kust van China; — het eiland Labocan, aan de noordwestkust van Borneo.

De Engelsche Oost-Indische Compagnie is eene vereeniging, die als handels- en staatslighaam haar gelijke in de wereld niet heeft. Zij oefent hare magt uit door een hof van Bestuurders, dat te Londen zitting houdt, en uit 24 Leden bestaat, wier handelingen evenwel onderworpen zijn aan den staat, die daartoe eene Kamer van Commissarissen benoemt. Zij bezoldigt een leger van ruim 30000 man, en op het grondgebied, dat geheel of ten deele aan haar onderworpen is, of bestuurd wordt door vorsten, die in de gewigtigste aangelegenheden van haar afhankelijk zijn, woont eene bevolking van bijna 142 millioen menschen, dat is omtrent een zesde gedeelte van de bevolking der gehecle aarde!

De bezittingen, onmiddellijk onder het bestuur der Compagnie bevatten nagenoeg geheel Voor-Indië en een deel van Achter-Indië, en worden in drie presidentschappen verdeeld: dat van Calcutta of Bengalen, dat van Madras en dat van Bombay; de president van Bengalen is Gouverneur-Generaal; aan hem is het hoogste burgerlijk en militair gezag opgedragen; tot zijn presidentschap behooren ook nog de bezittingen op de westkust van Achter-Indië. De voornaamste steden in deze landen zijn: Calcutta in het N. O. gedeelte van Voor-Indië; zij bestaat uit twee deelen: de Witte Stad, waar de Europeanen wonen, die eene schoone bouworde, prachtige paleizen en belangrijke wetenschappelijke inrigtingen heeft, en de Zwarte Stad of die der Hindoes, uit ongelijke straten en hutten bestaande. Calcutta heeft met de voorsteden 700000 inwoners, die vooral van handel en fabrijken leven; — Madras op de Z. O. kust of kust van Coromandel met 500000 inwoners, evenceus in twee deelen verdeeld, waarvan dat, hetwelk de Hindoes bewonen, eene mengeling is van hutten, paleizen en pagoden, terwijl het Europesche eene aanzienlijke handelstad vormt. — Bombay, op het kleine eiland van dien naam, aan de westkust van Voor-Indië gelegen,

is de stapelplaats voor Arabische, Perzische en Indische waren, en telt 230000 inwoners.

De hoofd-voortbrengselen van Indië zijn: katoen, suiker, rijst, tabak, specerijen, rozenolie, diamanten, goud, ijzer enz. De zijdefabrijken en die van fijne wol, ijzerwaren, matten enz, zijn zeer in bloei.

Bezittingen in Amerika.

Deze bestaan in Noord-Amerika uit: Het Gouvernement Kanada, een uitgestrekt grondgebied in het N. van dit werelddeel, met de hoofdstad Quebec (30000 inw.), voornamelijk bewoond door afstammelingen van Franschen, de eerste volkplanters (zie blz. 19,). Granen en hout worden voornamelijk uitgevoerd; verder de gouvernementen Nieuw Brunswijk, Nieuw Schotland, Prins Eduards eiland, New Foundland en de Noordkusten van Amerika aan de IJszee. In deze laatste landen, door de onafhankelijke, zwervende Indianen en Eskimo's bewoond, bestaat de gehecle rijkdom uit den opbrengst van de jagt op de pelsdieren, als bevers, vossen, beeren, wolven enz. Aan Engeland behooren ook nog de Bermudas- of Lommer eilanden, een talrijke groep, nog geen vierkanten geogmijl groot, gelegen in den Atlantischen Oceaan.

In de West-Indië zijn de voornaamste Engelsche eilanden: de Bahamas, Jamaica, Dominica, Antigua, Tabago, Trinidad enz. Van al deze eilanden is Jamaica het belangrijkste, door zijn voornamen handel en de suiker, rum en koffij, die het voortbrengt. Op het vaste land is Honduras ten Z. van het Schiereiland Yucatan, door de groote wouden van mahagony-hout, eene gewigtige kolonie.

In Zuid-Amerika bezit Engeland: Britsch Guiana ten W. van Nederlandsch Guiana gelegen, met de hoofdstad Georgetown (20000 inw.). De grond is zeer vruchtbaar, en levert vooral hout, suiker, rum, koffij en katoen.

De Falklands eilanden en het Statenland, ten O. en Z. van Zuid-Amerika, zijn onbewoond, doch hebben voortreffelijke havens voor de walvischvaarders.

Bezittingen in Afrika.

De voornaamste Engelsche kolonie in Afrika is het Kaapland, eene volkplanting door de Nederlanders aangelegd (zie bl. 30), en in 1815 in het bezit van Engeland gebleven. Het Nederlandsch is er nog altijd de volkstaal, en een gedeelte van de vroegere bevolking bekend onder den naam van de Kaapsche boeren, heeft onlangs aan de Zuid-Oostkust van Afrika, te Port-Natal eene republiek, opgerigt, waarvan de hoofdstad Pieter-Mauritsburg is. Niettegenstaande in het Kaapland over het algemeen eene groote droogte heerscht, slagen er de Europesche granen uitmuntend, en is de rundvee- en schapenteelt zeer aanzienlijk; de wijnstok levert den uitmuntende

Kaapschen wijn. De hoofdstadis de Kaapstad met 25000 inwoners.

Op het vaste land van Afrika heeft Engeland wijders nog bezittingen aan de rivier Siërra Leona en eenige forten op de Goudkust, belangrijk voor den invoer van Britsche fabriekgoederen in het binnenland. De residentie van den Gouverneur is te Cape Coast. De voornaamste eilanden in dit werelddeel, aan Engeland behoorende, zijn St. Helena, bekend als de plaats waar NAPOLEON BONAPARTE zes jaren gevangen woonde en gestorven is, en Mauritius, vroeger eene fransche kolonie (zie bladz. 20.)

Bezittingen in Australië.

In Australië heeft Engeland verscheidene volkplantingen langs de kusten van Nieuw Holland, van welke de voornaamste zijn: Nieuw-Zuid-Wallis, waar men in 1788 eene landbouw-koloniestichtte, om tot verblijfplaats van verbannen misdadigers te dienen (vroeger en nog algemeen bekend onder den naam van Botanybaai) de eilanden van Diemensland, Nieuw-Zeeland enz. Sydney met 30000 inwoners is de hoofdplaats en residentie van den Gouverneur-Generaal der Britsche koloniën in Australië. Al deze bezittingen die meer en meer in bloei toenemen, zijn belangrijk voor de toekomst van het nog weinig bekende en gering bevolkte Australië. Landbouw en veeteelt zijn de hoofdmiddelen van bestaan, en sedert een paar jaren doet de aanzienlijke hoeveelheid goud, die er gevonden wordt, (in 1½ jaar is ruim 360 millioen aan goud naar Engeland verzonden) het aantal landverhuizers naar die streken aanmerkelijk toenemen.

FRANKRIJK.

Behalve eenige faktorijen, bepalen zich de fransche bezittingen in Azië tot eenig grondgebied in Voor-Indie, 25 □ geogr. mijlen groot, waarvan Pondicherij, met 40000 inw. op de kust van Coromandel, de zetel van den Gouverneur-Generaal, de voornaamste stad is. De hoofd-voortbrengselen zijn suiker, koffij en specerijen.

In Amerika bezit Frankrijk de zoogenaamde Fransche Antillen in West-Indië, waarvan Martinique en Guadeloupe de voornaamste zijn; Fransch Guiana, met de hoofdstad Cayenne, op de noordkust van Zuid-Amerika, dat ten Westen aan Nederlandsch Guiana grenst. De inwoners kweeken voornamelijk boomwol en kruidnagelen; maar hebben veel van het hoogst ongezonde klimaat te lijden. In Noord-Amerika heeft dit rijk eene kolonie op St. Pierre, waarmede de eilandjes Groot- en Klein-Miquelon, eene groep vormen, ten zuiden van New-Foundland, die weinig bebouwd is, maar van groot belang voor de kabeljaauw-visscherij die de Franschen nabij laatstgenoemd land uitoefenen.

In Afrika heeft Frankrijk eenige bezittingen op de westkust in

Senegambië, het gewigtige eiland Réunion, ten oosten van Afrika in de Indische zee (zie blz. 22), waar suiker, koffij, boomwol enz. gebouwd wordt, en waartoe eenige kleinere eilanden behooren; bovenal het belangrijke Algerië, zoo als door de Franschen het grondgebied van den vroegeren Deij van Algiers, dat zij in 1830 in bezit namen, wordt genoemd. Het is in drie provinciën verdeeld, Oran in het westen, Algiers in het midden en Constantine in het oosten; de hoofdstad van de geheele kolonie, waarover thans een onderkoning is benoemd, is Algiers met 44000 inwoners, aan de Middellandsche zee gelegen, met eene citadel en zeer bezochten haven. De Franschen maken van deze kolonie veel werk, verbeteren vooral den landbouw, die door het vruchtbare klimaat zeer goed slaagt, en moedigen er de nijverheid aan, zoodat er reeds vele weverijen en fabrijken gevonden worden; de handel op de Fransche havens aan de Middellandsche zee is zeer belangrijk.

In Australië is Frankrijk sedert een tiental jaren in het bezit van de Marquesas of den Archipel van Mendana en van de Gambier eilanden, waar zij overal de christelijke godsdienst verbreiden, hetgeen hun reeds geheel en al gelukt is op O-Taïti, het grootste en gewigtigste van de Gezelschaps-eilanden, waarvan de koningin zich onder de bescherming van Frankrijk gesteld heeft. De regering is er beperkt door eene grondwet en een parlement, en in de laatste jaren hebben op deze, en meer andere Australische eilanden, kerken, scholen, boekdrukkerijën en fabrijken de vroegere afgodsbeelden, bloedige oorlogen, menschenoffers en het eten van menschenvleesch, vervangen.

DENEMARKEN.

De koloniën van deezen staat bepalen zich in Azië tot de Nikobarische eilanden in den Indischen Oceaan, aan den oostelijken ingang van de golf van Bengalen, die echter sints eenige jaren verlaten zijn; en in Amerika tot de westkust van Groenland, voor de walvischvangst belangrijk, en drie kleine eilanden: St. Croix, St. Thomas en St. Jan, tot de kleine Antillen behoorende, in West-Indië, die te zamen nog geen 9 □ geogr. mijlen groot zijn.

ZWEDEN.

De eenige buitenlandsche bezitting van dit rijk is het West-Indische eiland St. Barthelemy, dat tot de kleine Antillen behoort, en ten zuid-oosten van St. Martin ligt. Het is 3 □ geogr. mijlen groot, telt 18000 inwoners, is bergachtig, en brengt voornamelijk katoen en suiker voort. Men vindt hier de stad Gustavia, een vrijhaven met 10000 inwoners.

SPANJE.

In Azië bezit Spanje de Philippijnsche eilanden, ten N. O. van

Borneo gelegen en de Marianen, ook Ladronen of Dieven-eilanden geheeten. Zij zijn zeer vruchtbaar en leveren voornamelijk rijst, suiker, indigo, goud en timmerhout op. De Kapitein Generaal woont in Manilla, de hoofdplaats van de Philippijnen.

In Afrika zijn de Kanarische eilanden de voornaamste Spaansche bezitting, waarvan Santa Cruz, met 8000 inw. op het eiland Teneriffe, de hoofdplaats is; zij zijn zeer vruchtbaar in granen, wijn, soda, suiker, katoen enz.

In Amerika behooren de eilanden Cuba en Porto Rico aan Spanje. Havanna, de hoofdstad van het eerste, heeft 120000 inw. en een haven, die 1000 schepen kan bevatten. De hoofdvoortbrengselen van beide eilanden zijn tabak, suiker en koffij.

PORTUGAL.

De Portugesche koloniën in Azië worden in drie gouvernementen verdeeld: dat van Goa, aan de westkust van Voor-Indië, dat van Dilli, op het eiland Timor, van welk eiland het westelijke en grootste gedeelte aan Nederland onderworpen is, en dat van Macao op het schiereiland van dien naam, aan de golf van Canton; dit gouvernement staat onder de opperheerschappij van den keizer van China, en is zeer belangrijk voor den handel met genoemd rijk.

In Afrika zijn de bezittingen van Portugal:

De Açorische of Vlaamsche eilanden; de eilanden Madera en Porto Santo, die zeer vruchtbaar zijn; de Kaapverdische eilanden met een heet en ongezond klimaat; de eilanden San Tomas en de Principe, in de golf van Guinea; de koningrijken Angola en Benguela, op de kust van Kongo en het gouvernement Mozambique. Van al deze, over het algemeen zeer vruchtbare, koloniën wordt door verwaarloozing van den landbouw zeer weinig voordeel getrokken.

Tot Rusland en Turkije behooren verscheidene uitgestrekte landen, die wel is waar niet in Europa gelegen zijn, maar die als deelen van het grondgebied, en alzoo niet als eigenlijke koloniën te beschouwen zijn. [1]

Breda, Oct. 1853. L. MULDER.

---

1) Tot de beste bronnen, om tot eene meer uitvoerige kennis van de geschiedenis en den toestand van de Europesche koloniën te geraken, behooren:
de *Handleiding tot de kennis der nieuwe Geschiedenis voor de kadetten van alle wapenen door* Dr. A. A. VAN HEUSDEN te Breda bij Broese & Comp. 1e dl. 1847, 2e dl. 1851, en
de *Handleiding tot de Aardrijkskunde voor de Kadetten van alle wapenen* door denzelfden, 2e herziene druk te Breda, bij Broese & Comp. 1851.

landen
rijst,
woont

ansche
eiland
granen,

o aan
0 inw.
dvoort-

menten
lat van
ijke en
at van
Canton;
n keizer
net ge-

dera en
eilanden
s en do
nguela,
al deze,
verwaar-
en.
gestrekte
naar die
koloniën

R.

de geschie-
ren:
ten van alle
le dl. 1847,

penen door

